

Voor een **sterk en duurzaam** Zeeland

Verkiezingsprogramma van het CDA Zeeland voor de verkiezingen van 20 maart 2019

Vastgesteld op 10 december 2018

Inleiding

Zon, zee en de mooiste stranden, de Deltawerken, het idyllische Zeeuwse landschap, de prachtige akkers en weilanden, de industrieën langs de Schelde, de drukbevaren zeearmen, ons rijk cultuurhistorisch erfgoed, de Zeeuwse mosselen en oesters, grote culturele- en sportevenementen zoals Concert at Sea, het Zeeland Nazomerfestival, de Kustmarathon en de Vestingcross. Het zijn allemaal voorbeelden waarom wij zo trots op Zeeland zijn. Zeeland is een uniek gebied binnen Nederland en aantrekkelijk voor zowel toeristen als de Zeeuwen zelf.

Het CDA Zeeland wil het (economisch) potentieel van Zeeland verder ontwikkelen zonder afbreuk te doen aan de Zeeuwse eigenheid. Dit vereist een ambitieus, open en zelfbewust Zeeland. Wij werken hieraan vanuit een christendemocratische visie met als basisprincipes gespreide verantwoordelijkheid, publieke gerechtigheid, solidariteit en rentmeesterschap. Vanuit zijn politieke overtuiging werkt het CDA Zeeland aan een Zeeuwse samenleving waar iedereen, ongeacht achtergrond of afkomst, meetelt en de kans moet krijgen mee te doen in onze samenleving. Tegelijkertijd is de vraag aan iedereen om binnen zijn/haar mogelijkheden bij te dragen aan de Zeeuwse samenleving. In plaats van wij-zij denken en polarisatie, vindt het CDA Zeeland het belangrijk dat er wordt omgezien naar elkaar.

Om Zeeland verder te laten groeien moeten de positie benutten waarmee Zeeland zich onderscheidt. Dankzij de strategische ligging van Zeeland aan diep vaarwater ligt hier de derde zeehaven van Nederland. Deze positie is sinds de fusie met de haven van Gent alleen maar versterkt. De havens, de industrie en de vele agrofoodbedrijven geven Zeeland een sterke internationale exportpositie en een open economie. Vooral voor nieuwe bedrijven in de IT en bijvoorbeeld datacentra ligt Zeeland zeer strategisch.

Al liggen de gevolgen van de financiële en economische crisis grotendeels achter ons en kent Zeeland de laagste werkloosheid in Nederland, uitdagingen blijven er! Nu de economie weer aantrekt en er weer geïnvesteerd kan worden in zorg en onderwijs, is er een groeiend tekort aan arbeidskrachten in de techniek, de horeca, de zorg en het onderwijs. Focus moet daarbij liggen op het behouden van jongeren in de provincie en het vinden van nieuwe arbeidskrachten van elders die naar Zeeland komen.

Met de verminderde en eindige aardgaswinning in Groningen, de negatieve gevolgen van het gebruik van fossiele grondstoffen voor ons milieu en klimaat, zal er de komende tijd veel moeten gebeuren op het gebied van de energietransitie (fossiele brandstoffen worden vervangen door duurzame energiebronnen als wind-, water-, aardwarmte- en zonne-energie). Daarnaast moet de economie circulair gemaakt worden door schaarse grondstoffen steeds meer te hergebruiken.

Belangrijke uitdagingen liggen er ook op het gebied van de mobiliteit (bus, veer- en treinvervoer) in Zeeland. Hier heeft de provincie Zeeland een eigen verantwoordelijkheid. Hoewel de provinciale overheid niet gaat over de infrastructuur, wegen en treinverbindingen met de rest van Nederland, de bereikbaarheid van Zeeland is cruciaal voor de

aantrekkelijkheid van Zeeland als woon- en werkplaats, mede als antwoord op het tekort aan arbeidskrachten.

Tenslotte speelt in veel kleine kernen in Zeeland de vraag hoe de voorzieningen op peil te houden. Zoals het openhouden van de laatste buurtsupermarkt, de pinautomaat, een school voor de kinderen en voorzieningen op het gebied van (ouderen)zorg. Met veranderende reispatronen en minder busvervoer worden steeds meer voorzieningen voor ouderen lastiger bereikbaar. Maar ook jongeren willen voorzieningen in stand houden, zoals het openbare zwembad, de plaatselijke sportvereniging, het openhouden van de basisschool en de bereikbaarheid van het voortgezet onderwijs. Om jongeren voor Zeeland te behouden, moet Zeeland, juist op het gebied van onderwijs (VO, MBO, HBO en WO) jongeren voldoende te bieden hebben.

Veel van de uitdagingen zijn niet op te lossen in een periode van vier jaar. Daarom kijken we bij alle onderwerpen in dit verkiezingsprogramma niet alleen naar wat belangrijk is voor de komende vier jaar, maar juist ook naar wat wenselijk en haalbaar is voor de komende twintig à dertig jaar. Dit omwille van de komende generaties.

Een aantal onderwerpen, zoals zorg en onderwijs, vallen niet direct onder het officiële takenpakket van de provincie. Het CDA Zeeland is echter een landelijke partij met contacten in Den Haag en eigen Zeeuwse vertegenwoordigers. Daarom zal het CDA Zeeland invloed uitoefenen op regering en parlement om aandacht te vragen voor zaken die we niet alleen als provincie kunnen oplossen. Dat we als Zeeland heel succesvol kunnen zijn, blijkt wel uit de ruim 70 miljoen euro die provincie heeft binnengehaald. Dit geld investeert het kabinet in de Zeeuwse economie in het kader van het actieprogramma Balkenende.

In de visie van het CDA Zeeland is de provincie een dienende overheid, van en voor de inwoners van Zeeland. Het provinciaal bestuur is een belangrijke bestuurslaag met een takenpakket op het gebied van regionale economie, regionale bereikbaarheid en duurzame ruimtelijke ontwikkeling en waterbeheer. Daarnaast vervult het provinciaal bestuur de verbindende rol tussen de landelijke overheid en de gemeenten. Het CDA Zeeland zet zich daarom in om Zeeland mooi te houden, waar het goed is om te wonen, te werken en te recreëren. Daarom verkoopt het CDA Zeeland met trots het “merk Zeeland”, want “er is geen dierder plek voor ons op aard, geen oord te wereld meer ons waard”!

Actiepunt 1

Het CDA Zeeland zet zich blijvend in om Zeeland mooi te houden. Een plek op de wereld waar het goed wonen, goed werken en prima recreëren is.

Actiepunt 2

Het CDA Zeeland wil zich inzetten voor een Zeeuwse samenleving waar iedereen, ongeacht achtergrond of afkomst, meetelt en de kans moet krijgen om mee te doen. Tegelijkertijd is de vraag aan iedereen om binnen zijn/haar mogelijkheden bij te dragen aan de Zeeuwse samenleving. In plaats van wij-zij denken en polarisatie wil het CDA Zeeland vooral dat men omziet naar elkaar.

Terugblik

Het CDA Zeeland ging in 2015 de verkiezingen in met het thema '**Zeeland werkt!**'. De inzet was een gezonde economie, met werk voor iedereen en goede voorzieningen, zodat het ook prettig wonen is in Zeeland.

In eerste instantie lag de focus op het binnenhalen van nieuwe bedrijven en het vergroten van de werkgelegenheid. Een goed voorbeeld is offshore windenergie: van BOW Terminal met de enorme jackets tot de komst van de nieuwe onderhoudsbasis van Ørsted voor windpark Borssele 1 & 2. De provincie stimuleert dit en maakt samenwerking tussen bedrijven, onderwijs en overheid mogelijk via Energy Port Zeeland.

Daarna is in korte tijd de **arbeidsmarkt** erg veranderd. Het gaat er nu veel meer om dat er mensen naar Zeeland komen. Er zijn personeelstekorten in allerlei sectoren: de zorg, het toerisme, de techniek enzovoorts. Daarom heeft het CDA Zeeland ingezet op het presenteren van Zeeland als dé plek waar je wilt wonen en werken en op het bemiddelen van mensen naar werk, in samenwerking met gemeenten en bedrijfsleven. Zowel binnen Zeeland, als grensoverschrijdend.

De **commissie Balkenende** presenteerde in 2016 haar actieprogramma 'Zeeland in Stroomversnelling'. Na onderzoek is een beperkt aantal thema's benoemd die Zeeland sterker maken. Door een succesvolle lobby kwam €25 miljoen en later €35 miljoen vanuit het Rijk beschikbaar voor onderwijs, innovatie en leefbaarheid. Omdat vanuit de regio een zelfde bedrag op tafel moest komen, is uiteindelijk nu al ruim €100 miljoen geïnvesteerd in de Zeeuwse economie.

In het actieprogramma uit 2015 werd een pleidooi gehouden voor de **fusie van Zeeland Seaports** met het Havenbedrijf Gent. In een relatief korte periode is die fusie gerealiseerd. De gefuseerde haven heeft een veel betere concurrentiepositie. Daardoor kan er ook meer geïnvesteerd worden, bijvoorbeeld in de benodigde infrastructuur en het programma Smart Delta Resources. Dit programma zorgt ervoor dat het afval / de uitstoot van het ene bedrijf wordt omgezet in grondstof voor een ander bedrijf.

Waar **Campus Zeeland** bij het begin van de periode nog vooral een plan was, is er inmiddels, dankzij de financiële middelen voor het Investeringsprogramma 'Zeeland in Stroomversnelling', een grote stap gezet. Er is een faciliteit (het Joint Research Center) gecreëerd bij de HZ University of Applied Sciences, voor onderzoek door studenten en bedrijfsleven. En de eerste stap voor nieuwe opleidingen bij de UCR, met specifiek Zeeuwse thema's (water, energie en biobased economy), is ook gezet. Verder is geïnvesteerd in het CTT (Centrum Toptechniek in Terneuzen) en is een grote inspanning geleverd om groen onderwijs te behouden in en voor Zeeland. Na het wegvallen van Edudelta hebben Scalda en Pontes deze voor onze provincie belangrijke opleidingen opgepakt.

Daarnaast ging dankzij het actieprogramma van Balkenende veel geld (ruim €20 miljoen) naar het MKB. Zowel subsidies via **Impuls Zeeland** voor innovatieve projecten, als middelen om daadwerkelijk te participeren in bedrijven via het **Zeeuws Participatiefonds**, waarvan nu ook het Rijk aandeelhouder is.

De **digitale agenda**, prioriteit nummer één van het CDA Zeeland in 2015, is helemaal uitgewerkt. Overal in Zeeland is straks breedbandinternet beschikbaar. De provincie maakte die uitrol financieel mogelijk en ondersteunde het geheel organisatorisch. Daarnaast bemoeit de provincie zich ook actief met het mobiele netwerk. Waar providers Zeeland soms links laten liggen, zorgen we ervoor dat de bereikbaarheid voortdurend op de agenda staat. Op

veel plekken op het strand heeft dat tot investeringen van providers geleid. Dit blijft aandacht vereisen.

De provincie pakt zaken niet meer alleen aan:

- Samen met allerlei partijen in de visserijsector is de problematiek in de **oestersector** aangepakt. Met financiële steun van de provincie ontwikkelt men methodes en machines om de oesterboorder te bestrijden.
- Via het samenwerkingsverband **FoodDelta** wordt geïnvesteerd in ketens. In Zeeland hebben we alles: van bedrijven die zaden ontwikkelen tot bedrijven die producten aan de consument verkoopt. Investeren in die keten, versterkt alles.
- Het **Agri & Food Centrum Colijnsplaat** is een samenwerkingsverband ter stimulering van innovatie (zoals precisielandbouw), de promotie van de sector via onder andere de Dutch Agri Food Week en de ontwikkeling van nieuwe producten die juist in Zeeland kunnen groeien.
- Met het **agrarische natuurnetwerk** wordt natuurbeheer georganiseerd. Met andere natuurorganisaties wordt samengewerkt om de natuur aantrekkelijk en toegankelijk te houden, de biodiversiteit te bevorderen en schade te voorkomen, dan wel te vergoeden.
- **Zeeland Connect** is het platform waarin logistieke bedrijven samenwerken. Het gaat om introduceren van meer ICT, meer samenwerken waardoor er minder leeg wordt gereden, enzovoorts.

Heel vaak is de provincie initiator of zijn we op een andere manier de partij die faciliteert om Zeeland vooruit te helpen.

Samenwerken doen we ook met **gemeenten**. Of, beter gezegd, juist met gemeenten. We kunnen en willen het niet meer alleen, we doen het samen voor de Zeeuwse burgers. Dat heet maatschappelijke opgaven aanpakken.

De energietransitie is zo'n opgave. Er komt steeds meer aandacht voor nieuwe energievormen. Zeeland is nu de plek voor wind op zee. En ook aan getijde-energie wordt gewerkt, met name kennisontwikkeling. Daarnaast is er de afgelopen periode veel gedaan aan het oplossen van problemen rondom de kerncentrale. Door het opsplitsen van het voormalige Delta bleef veel werkgelegenheid in Zeeland behouden.

Op **sportgebied** is een mooie, volle evenementenkalender gerealiseerd. Met name de kernsporten met wind, water en strand hebben zich doorontwikkeld. Er zijn het hele jaar wielerevenementen (nieuw zijn onder andere de Vestingcross, de Scheldeprijs en de Tacx Pro Classic) en de beachsporten zijn gebundeld in de Zeeland Beach Classics.

Zeeland is in 2015 uitgeroepen tot vijf-sterren **fietsprovincie**. In 2015 is het fietsknooppuntensysteem in Zeeland herzien. Dit heeft zijn vruchten afgeworpen. De fietsborden zijn vernieuwd en onze unieke 'in de wind, uit de wind' buitendijkse fietspaden zijn geïntroduceerd. Daarnaast is er ook gewerkt aan de fietsveiligheid door meerdere onveilige situaties aan te pakken. Door het unieke Zeeuwse landschap op de grens van land en zee en de investeringen in de fietsinfrastructuur zijn wij een fietsprovincie bij uitstek.

Weliswaar is **zorg** geen kerntaak van de provincie, toch is er actief gewerkt aan verbetering van de relatie tussen ziekenhuizen en samenwerking met de Zeeuwse zorgaanbieders. Zeeuwen hebben immers recht op goede zorg dichtbij huis. Een stap is gezet, maar het blijft opletten de komende jaren. Zorg is dus een thema waaraan het CDA Zeeland veel aandacht blijft geven. Er is reeds ingezet op **gezondheid** als thema. Zowel voor toeristen, als voor Zeeuwen zelf. Voor het welbevinden van mensen is een goede gezondheid van cruciaal belang. Sport, natuur en gezonde voeding met streekproducten zijn daarin belangrijk.

Daarom zorgt de provincie onder meer voor toegankelijke natuur en maakt de provincie het uitgeven van streekproductenkeurmerk 'Zeker Zeeuws' mogelijk.

De commissie Balkenende benoemde **cultuur** en **stedelijke aantrekkelijkheid** als belangrijke vestigingsvoorwaarden. Daarom worden evenementen als Concert at Sea, het Zeeland Nazomerfestival, Film by the Sea en Vestrock ondersteund. Tegelijk willen we met de Zeeuwse steden investeren in de promotie van binnensteden, waar veel meer te beleven is dan toeristen soms denken.

Een andere vestigingsvoorwaarde is **bereikbaarheid**. De afgelopen periode is de spitstrein gerealiseerd (een echte intercity in de spits vanuit Zeeland naar de Randstad), zijn de Sloeweg en Tractaatweg verder aangelegd en is er (noodgedwongen) extra geld beschikbaar gesteld voor de Westerschelde Ferry. Dit omdat de verbinding Vlissingen – Breskens behouden moet blijven.

Het hoofdpijndossier **Thermphos** kwam na heel veel turbulentie in rustiger vaarwater nu het Rijk mede verantwoordelijk is. De sanering loopt op schema. Het heeft wel een aanslag gedaan op de provinciale middelen. Maar het veilig krijgen van dit stukje Zeeland en de grond weer beschikbaar krijgen voor nieuwe havenactiviteiten is erg belangrijk.

Door in te grijpen in de begroting en door goed onderhandelen met het Rijk en andere provincies, is de **provinciale begroting** ondanks Thermphos weer op orde. Daarnaast is het helaas noodzakelijk gebleken om de motorrijtuigenbelasting voor drie jaar (en niet langer!) te verhogen. Dat levert €10 miljoen op vanuit die belasting, maar ook €20 miljoen als bijdrage van de andere provincies. Daarmee is er de komende jaren weer ruimte om te investeren in de economie, de leefbaarheid en belangrijke voorzieningen.

Zeeland werkt door! Er is veel gedaan maar er is nog veel meer te doen. Daarom gaat het CDA Zeeland graag door. In dit programma maken we duidelijk waar voor ons de prioriteiten liggen om Zeeland nog mooier en sterker te maken.

1. Wonen en werken in Zeeland

Zeeuwen weten het: er is geen andere plek op de wereld waar het zo aangenaam wonen is. In Zeeland zijn de huizenprijzen relatief laag, de huizen en tuinen groot, groen en strand om te recreëren is altijd dichtbij, de steden zijn aantrekkelijk en de dorpen zijn levendig. Daarnaast is de werkloosheid in Zeeland laag. Dat laatste is op korte termijn een probleem voor de economie vanwege de vele onvervulde vacatures. Daarom moet de provincie Zeeland actief promotie blijven voeren om het imago van Zeeland als woon- en/of werkplek te verbeteren. Verder moet de provincie, op basis van de analyse van de commissie Balkenende, actief blijven inzetten op het aantrekken van nieuwe industrieën en bedrijven, opdat de economie en de werkgelegenheid toekomstbestendig blijft. Het CDA Zeeland wil daarom voornamelijk op de volgende twee aspecten inzetten. Ten eerste wilt het op de korte termijn zich inzetten om meer mensen naar Zeeland te krijgen teneinde de onvervulde vacatures te vervullen. Als tweede werkt het CDA Zeeland aan een duurzame werkgelegenheid zodat de mensen die nu naar Zeeland komen op lange termijn hier nog steeds een baan hebben. Dit doen we door nieuwe bedrijven en sectoren naar Zeeland te halen.

Actiepunt 3

Het CDA Zeeland zet samen met alle Zeeuwen in op het promoten van onze mooie provincie. Een goed imago haalt toeristen naar Zeeland en brengt mensen op het idee om in Zeeland te komen wonen en werken, wat noodzakelijk is voor onze economie.

1.1 Wonen

In een aantal delen van Zeeland is sprake van een geleidelijke bevolkingsdaling, ontgroening en vergrijzing. Andere ontwikkelingen zoals de vrijetijdssector die een steeds grotere claim op de ruimte doet en ontwikkelingen in de landbouw zoals intensivering, schaalvergroting en specialisatie, zorgen dat het landelijk gebied in hoog tempo verandert. Het platteland transformeert steeds meer naar een veelzijdige, multifunctionele ruimte waar naast werken en wonen ook de recreatie volop aandacht krijgt. Veel mensen genieten als toerist of recreant van het platteland. Het platteland heeft veel te bieden en aan de unieke verscheidenheid valt veel te ontdekken en beleven. De natuur en het landschap van Zeeland vormen een aantrekkelijke omgeving om te verblijven, recreëren, wandelen, fietsen en genieten van de rust en de ruimte.

De provincie heeft de taak de natuurwaarden te beschermen en te beheren. Doordat het platteland in Zeeland zo'n aantrekkelijke omgeving is voor toeristen en recreanten kunnen voorzieningen zoals dorpssupermarkten in de toeristische dorpen behouden blijven. Dit is essentieel voor de leefbaarheid in deze dorpen en op het platteland. Daarom moet de provincie zich blijven inzetten om het platteland aantrekkelijk te maken en te houden voor zowel de bewoners, de agrariërs, andere ondernemers in het landelijk gebied, toeristen en recreanten ter versterking van de economische vitaliteit van deze gebieden. Door de

voorzieningen juist ook op het platteland op peil te houden, wil het CDA Zeeland de provincie profileren als een aangename plek om op te groeien en oud te worden.

Actiepunt 4

Het CDA Zeeland streeft naar een vitaal platteland waar ruimte is voor de landbouw, beschermde natuurwaarden en waar toeristen en recreanten (én de eigen inwoners) kunnen genieten.

Door demografische ontwikkelingen zoals vergrijzing en ontgroening en door hogere kwaliteitseisen die mensen stellen, verandert de woningbehoefte. De huidige Zeeuwse woningvoorraad is daar nog niet voldoende op afgestemd noch toekomstbestendig. Voor het CDA Zeeland was en is stads- en dorpsvernieuwing daarom van groot belang. De

PIW

De provinciale Impuls Wonen is een instrument waarbij subsidie wordt versterkt aan huiseigenaren om te verduurzamen, huizen samen te voegen en huizen te slopen.

Provinciale Impuls Wonen is de afgelopen periode als instrument doorontwikkeld. Het CDA Zeeland wil daarmee doorgaan en, gelet op de noodzaak, jaarlijks meer geld uittrekken om meer te kunnen doen.

Het CDA Zeeland vindt het belangrijk dat de nieuwbouwwoningen zowel kwalitatief als kwantitatief

goed aansluiten bij de vraag. Daarin spelen de gemeenten een belangrijke rol. Regionale samenwerking en afstemming zijn daarbij noodzakelijk. De provincie heeft een rol als regisseur en moet ingrijpen als een regio er niet uitkomt. Het CDA Zeeland ziet kleinschalige uitbreiding van een aantal huizen voornamelijk bij dorpen, met behoud van het dorpse karakter. Onder andere bedoeld als kwalitatieve verbetering, van het wonen voor de eigen inwoners. De bouw van levensloopbestendige woningen vormen onderdeel daarvan. Daarnaast zijn steden de plek om grootschalige nieuwbouwprojecten te realiseren.

Actiepunt 5

Kleinschalige uitbreiding is mogelijk bij de dorpen (met behoud van het dorpse karakter); grootschalige uitbreiding vindt plaats in stedelijke ontwikkelingszones.

Specifiek is het op de korte termijn noodzakelijk dat er voldoende starterswoningen beschikbaar zijn, zodat jongeren de provincie niet hoeven te verlaten, omdat geschikte woningen ontbreken. Ook uitbreiding van het aantal huurwoningen is noodzakelijk. Zowel sociale huurwoningen via corporaties als particuliere huurwoningen. Steeds minder vaak werkt men met vaste arbeidscontracten. Hypotheken zijn dan lastig te krijgen. Daarom kunnen mensen minder snel zelf een woning kopen en moeten zij een woning huren. Belangrijk is dat het aanbod van huurwoningen voldoende en divers is. De krapte van de arbeidsmarkt maakt dat de basisvoorzieningen, waaronder wonen, in orde zijn. Voldoende starterswoningen, de doorstroom in het middensegment en het aanbod van huurwoningen zijn allemaal onderwerpen waar de provincie in de komende periode snel actie op moet ondernemen.

Actiepunt 6

Het CDA Zeeland pleit voor meer starters- en huurwoningen. Samen met gemeenten en woningcorporaties wordt hiervoor een actieplan ontwikkeld, waarbij speciale aandacht wordt geschonken aan differentiatie en flexibiliteit.

1.2 Werkgelegenheid

Werk en inkomen biedt mensen de gelegenheid om verantwoordelijkheid te nemen voor zichzelf en voor elkaar. Een baan biedt mensen houvast en zekerheid. Veel mensen baseren een deel van hun gevoel voor eigenwaarde en identiteit op hun werk. Daarom is het belangrijk dat de provincie Zeeland inzet op een toekomstbestendige arbeidsmarkt in Zeeland met een divers en hoogwaardig aanbod van arbeid. Een aanbod dat ruim voldoende is voor alle Zeeuwen én nieuwe mensen naar Zeeland trekt. Daarbij is het belangrijk dat de provincie (met hulp van Impuls Zeeland) industrieën en bedrijven naar Zeeland haalt die zich hier voor langere tijd vestigen, synergieën hebben met al bestaande clusters en banen creëren voor de lange termijn.

Actiepunt 7

Het CDA Zeeland wil blijvend investeren (onder meer door de subsidie aan Impuls) in het naar Zeeland halen van bedrijven (gericht op nieuwe sectoren en structurele werkgelegenheid).

De Zeeuwse Connectie is de community voor Zeeuwen; Zeeuwen binnen & buiten Zeeland, Boomerang-Zeeuwen, Import-Zeeuwen en iedereen die Zeeland een warm hart toedraagt. Een community voor betrokken en actieve mensen die een verbinding hebben met Zeeland en iets willen bijdragen aan deze provincie. De Zeeuwse Connectie informeert, verbindt en activeert. Online (social media) en offline (borrels en bijeenkomsten).

Naast het aantrekken van arbeid is het ook belangrijk dat het aanbod en de vraag naar arbeid elkaar weten te vinden. Dat hier nog veel te winnen valt, blijkt uit het succes van de Zeeuwse Connectie. Zowel het netwerk, als het initiatief 'de Zeeuwse vacaturebank' zijn zeer waardevol. Dergelijke initiatieven verdienen blijven ondersteuning door de provincie.

Het aanvalsplan arbeidsmarkt (waarin overheid, ondernemers en onderwijs samenwerken) krijgt een vervolg, door in te zetten op:

- Meer werkloze Zeeuwen aan het werk (in samenwerking met gemeenten);
- Partnerbanen;
- Acties om jongeren terug te laten komen met onder andere Rootzz (samenwerking in Zeeuws-Vlaanderen);
- Flexibel wonen;
- Extra traineeships, waarbij uitwisseling tussen overheid en bedrijfsleven plaatsvindt;

Belangrijk in dit verband blijft de promotie van Zeeland als de plek waar iemand wil wonen en kan werken. Uit onderzoek is gebleken dat het zoeken naar een werkplek volgt op het willen verhuizen naar een andere omgeving.

Actiepunt 8

Het CDA Zeeland gaat door met het aanvalsplan arbeidsmarkt om voldoende arbeidskrachten te vinden en mensen die werkzoekend aan werk te helpen.

De arbeidsmarkt is een opgave voor overheid, onderwijs en ondernemers samen. Waar voor toeristen in dit verband een organisatie is (VVV) en voor het binnenhalen bedrijven ook (Impuls), is dat voor het 'halen van mensen' nog niet het geval. Het CDA Zeeland pleit voor een dergelijk instrument. Een volgende stap is dan dat de drie organisaties, naar voorbeeld van Rotterdam Partners, gezamenlijk verder kunnen.

Actiepunt 9

Het CDA Zeeland pleit voor een aparte, structureel geborgde, publiek private samenwerkingsorganisatie met als doel mensen te verleiden en te begeleiden naar Zeeland.

1.3 Culturele infrastructuur en monumentenzorg

Cultuur vervult een wezenlijke rol in de samenleving. Cultuur verbindt mensen met elkaar en levert een belangrijke bijdrage aan onze identiteit, leefbaarheid en een aantrekkelijk vestigingsklimaat. De provincie is samen met gemeenten verantwoordelijk voor de regionale culturele infrastructuur. Daar waar het gaat om bovenlokale, gemeenten overstijgende cultuur, is het een kerntaak van de provincie. Onze historische binnensteden, met de vele monumenten, zijn dynamisch en levendig en bepalen in hoge mate de kwaliteit van de leefomgeving en dragen bij aan toeristisch bezoek.

Bidbook cultuur

"Samen in zee, cultuur als pijler van stedelijke aantrekkelijkheid" is de titel van het bidbook waarmee Zeeland zich aan het kabinet heeft gepresenteerd. Daarin staat wat we in Zeeland samen willen ontwikkelen als het gaat om cultuur, maar ook wat we van Den Haag verwachten.

De afgelopen jaren is ingezet op meer samenwerking tussen culturele organisaties. Ook is door verbindingen tussen bijvoorbeeld onderwijs, bedrijfsleven, cultuur en toerisme ingezet op de culturele infrastructuur. Om Zeeland aantrekkelijk te houden voor mensen van buiten, wil het CDA Zeeland ook de komende jaren in samenwerking met gemeenten hiermee doorgaan. Het Zeeuwse Cultureel Bidbook wat in samenwerking met de steden is opgezet, is

hiervan een voorbeeld. De uitvoering van het Bidbook krijgt prioriteit en krijgt de noodzakelijke financiële middelen.

Steeds meer gebouwen (kerken, boerderijen, molens) komen onder druk te staan. Zowel financieel, maar ook door een gebrek aan vrijwilligers voor onderhoud en instandhouding. De provincie moet algemene ondersteuning faciliteren en daarnaast helpen keuzes te maken in wat behouden kan blijven en wat niet, en welke gebouwen een functiewijziging kunnen ondergaan. Daarnaast moet de provincie inzetten op het in beeld brengen van cultureel erfgoed, als onderdeel van het (promotie)plaatje van Zeeland. Het CDA Zeeland is van mening dat 'een Vitaal platteland' aandacht verdient. Het CDA Zeeland wil dat de provincie onderzoekt of Europese middelen in te zetten zijn voor invulling van deze lege panden. Tegelijkertijd vinden we dat initiatieven van mensen zelf om leegstand te voorkomen of op te lossen volop ruimte moeten krijgen. Overheden moeten daarbij geen sta-in-de-weg zijn, maar zich dienstbaar opstellen.

Actiepunt 10

Het CDA Zeeland blijft ter bescherming en verbetering investeren in cultureel erfgoed en wil het cultureel erfgoed nog beter inzetten voor de promotie van Zeeland.

Actiepunt 11

Het CDA Zeeland wil investeren in grote festivals. Deze zijn belangrijk voor de uitstraling van Zeeland, maar ook voor het behouden en aantrekken van jongeren.

Actiepunt 12

Het CDA Zeeland wil investeren in cultuureducatie. Het CDA Zeeland wil dat de provincie zich inzet voor een gevarieerd en gespreid cultuuraanbod binnen Zeeland. Een goede basisinfrastructuur is daarvoor essentieel. Samenwerking met gemeenten, ondernemers en onderwijs is daarbij van groot belang. Niet overal alles, maar kiezen wie wat gaat doen.

1.4 Sport en Bewegen

In de media is vaak aandacht voor de gevolgen van de westerse leefstijl en bewegingsarmoede. Kinderen kampen met achtergestelde motorische ontwikkeling, de helft van de Zeeuwen heeft overgewicht en/of kampt met welvaartsziektes als diabetes. Dat kost, naast gezondheid, ook heel veel geld door ziekte, uitval en medicijngebruik. Meer aandacht voor sport, bewegen en voeding kunnen daarin verbetering brengen. Zoals sport ook een belangrijk instrument is in het leren winnen en verliezen. Bovendien kan meer bewegen in het dagelijks leven een bijdrage leveren aan de klimaatdoelen, denk aan fietsen naar het werk. Daarom moet de provincie meedoen, investeren en organiseren. Het Nationaal Sportakkoord wordt uitgewerkt in een Zeeuws Sport- en Beweegakkoord.

Onze inzet daarbij:

- De basis sportinfrastructuur moet op orde zijn. Samen met gemeenten moet de provincie investeren in voorzieningen. Daarbij geldt dat niet overal alles kan zijn. Soms is het beter om geconcentreerd voorzieningen neer te zetten en van goede kwaliteit, dan alleen maar meer voorzieningen te bouwen met onvoldoende kwaliteit.
- Sporten en bewegen gebeurt onder volwassenen nauwelijks nog in verenigingsverband. Mensen sporten graag in de natuur of gekoppeld aan evenementen. Benut daarom de mogelijkheid om actief te kunnen recreëren in de natuur optimaal. Routestructuren moeten op orde en veilig zijn, er moeten goede afspraken zijn over beheer en onderhoud van de routes zodat deze aantrekkelijk blijven voor zowel inwoners als recreanten.
- Er zijn tal van stimuleringsprogramma's om mensen in hun dagelijks leven in beweging te krijgen. Op de fiets naar het werk, tussendoor bewegen, programma's die samen met werkgevers / gemeenten uitgewerkt zijn / worden.
- Ook in Zeeland moet talent zich kunnen ontwikkelen. Om talent in Zeeland eerder te ontdekken en beter te ondersteunen is het programma TalentBoost opgezet. Wij willen dit programma voortzetten en uitbouwen.

- Iedereen moet kunnen sporten. Daarom steunen we het Jeugdsportfonds Zeeland dat maakt dat kinderen van gezinnen in armoede kunnen sporten. Daarnaast zet het CDA Zeeland in om sport voor gehandicapten beter toegankelijk en bereikbaar te maken.
- Sportevenementen zetten mensen in beweging en vormen een bron van inspiratie voor de jeugd om zelf te gaan bewegen. Zeeuwen kunnen zo ook dichtbij huis hun helden zien. Talentvolle Zeeuwen kunnen zich meten met de wereldtop. Bovendien zetten grote evenementen Zeeland op de kaart. Daarom wordt ook de komende jaren geïnvesteerd in het naar Zeeland halen (of behouden) van grote evenementen die passen bij Zeeland zoals de Kustmarathon Zeeland, marathon van Zeeuws-Vlaanderen, Tacx Pro Classic, Vestingcross Hulst, Zeeland Regatta en DAM X.

Actiepunt 13

Het CDA Zeeland wil een Zeeuws Sportakkoord.

Sport en bewegen staan niet 'op zich', ze zijn onderdeel van een totale gezonde leefstijl. Voeding is daar ook een essentieel onderdeel van. In samenwerking met partners op dit terrein wordt vorm en inhoud gegeven aan bijvoorbeeld kindermenu's en meer gezonde voeding op scholen. Ook het concept van de gezonde school rollen we verder uit in Zeeland in samenwerking met scholen en gemeenten.

Actiepunt 14

Het CDA Zeeland pleit voor meer aandacht voor gezonde voeding, voor jong en oud. Juist Zeeuwse producten kunnen hierbij een rol spelen. Initiatieven op dit terrein worden van harte ondersteund.

2. De Zeeuwse economie

De regionale Zeeuwse economie zorgt voor welvaart, werkgelegenheid en inkomsten. Daarom investeert de provincie graag in een gunstig vestigingsklimaat voor bedrijven, ondernemers en kennisinstellingen. Het CDA Zeeland zet in op een duurzame economische groei, door onder meer te kijken naar de match tussen de regionale arbeidsmarkt en het onderwijs, sectoren en bedrijven binnen te halen met een grote groeipotentie en het stimuleren en ondersteunen van de Zeeuwse topsectoren.

2.1 Vestigingsklimaat

Om voldoende werkgelegenheid te realiseren is het essentieel dat bedrijven zich graag in Zeeland vestigen en er vervolgens willen blijven. Het CDA Zeeland vindt dat de overheid op economisch terrein een voorwaardenscheppende rol heeft. Daarom wil het CDA Zeeland een optimaal vestigingsklimaat voor mensen en bedrijven bewerkstelligen. Hiervoor zijn goede mobiliteit, fysieke en digitale bereikbaarheid en goede voorzieningen op het gebied van cultuur, onderwijs en zorg noodzakelijk. Bovenal moet Zeeland een aangename, leefbare provincie blijven, waarin de basisvoorzieningen voor alle leeftijdsgroepen op orde zijn. Dit om te voorkomen dat groepen jongeren of ouderen wegtrekken uit de provincie en ter instandhouding van de sociale samenhang.

Impuls Zeeland, de ontwikkelingsmaatschappij in Zeeland, speelt een cruciale rol bij het binnenhalen van nieuwe bedrijven. Daarnaast versterkt Impuls op diverse manieren de dynamiek van de Zeeuwse kenniseconomie. Het CDA Zeeland wil daarom de provinciale financiering van en betrokkenheid bij Impuls voortzetten.

Een goede digitale infrastructuur is een belangrijke vestigingsvoorwaarde. De afgelopen jaren is er geïnvesteerd in een vast-draadloze breedbandverbinding. In bijna heel Zeeland ligt er nu een basis. De wereld van data en ICT ontwikkelt zich snel. De rijksoverheid bracht de nota "Nederland Digitaal" uit. De provincie zal aan de slag moeten om hiervan een vertaalslag te maken naar het provinciale domein, zoals de digitale interactie tussen de provincie en haar inwoners en stakeholders (bedrijven, maatschappelijke organisaties, gemeenten, omgevingsdiensten en veiligheidsregio). Digitalisering kan helpen ter versterking van de maatschappelijke vitaliteit en eigen regie van steden en dorpen en de bevordering van het gemeenschapsgevoel. Zie wat dat betreft het nut van WhatsApp-groepen. Data zijn het nieuwe goud. De snelst groeiende bedrijven zijn bedrijven die hun geld verdienen met data (Google, Facebook, etc.). Ook de provincie verzamelt, in samenwerking met andere partijen, steeds meer data. Wij willen met het Zeeuwse bedrijfsleven een programma opstellen, hoe data nuttig en ten gunste van de Zeeuwse economie zijn in te zetten en hoe ICT kan helpen bij modernisering van de Zeeuwse economie en samenleving.

Actiepunt 15

Het CDA Zeeland wil blijvend investeren in een optimaal vestigingsklimaat voor bedrijven en mensen in Zeeland. Hierbij is met name aandacht nodig voor de mobiliteit, fysieke en digitale bereikbaarheid en goede voorzieningen op het gebied van wonen, cultuur, onderwijs en zorg.

Actiepunt 16

Het CDA Zeeland wil dat de provincie optimaal gebruik maakt van nieuwe digitale

mogelijkheden om o.a. ter versterking van de interactie tussen de provincie en haar inwoners en stakeholders (bedrijven, maatschappelijke organisaties, gemeenten, omgevingsdiensten en veiligheidsregio), ter verbetering van de maatschappelijke vitaliteit en eigen regie van steden en dorpen en ter bevordering het gemeenschapsgevoel.

2.2 Promotie & Lobby

Een goede promotie en lobby legt de focus op waar Zeeland zich in onderscheidt en hoe Zeeland het beste 'in de markt gezet kan worden'. Bijvoorbeeld door Zeeland te profileren als provincie met 'Ruimte voor Pioniers', zoals starters en innovatieve bedrijven. Het CDA Zeeland vindt het belangrijk om de regionale identiteit / het Zeeuwse DNA nog beter te benutten in de Zeeuwse profilering in binnen- en buitenland. Zeeland is een sterk merk!

Een effectieve, gezamenlijke lobby vanuit Zeeland is zeer belangrijk. De komst van de marinierskazerne naar Vlissingen en de financiële impuls die is gekomen naar aanleiding van het actieprogramma Balkenende zijn hiervan twee succesvolle voorbeelden. De provincie dient actief op te treden in het onderhouden van relaties met het Rijk, provincies, gemeenten, Waterschap, Vlaamse overheden en de Europese Unie. Het CDA Zeeland wil dat Zeeuwse bestuurders zelf vaak in Den Haag en Brussel zijn om daar hun rol als belangenbehartiger te vervullen, opdat beschikbare fondsen zich openen voor Zeeland. Hierbij spelen de Zeeuwse lobbyisten een cruciale rol. Het CDA Zeeland wil hun inzet continueren en via het uitbreiden van de public affairs functie verder professionaliseren.

Actiepunt 17

Het CDA Zeeland staat voor een professionele lobby waarin Zeeuwse bestuurders op alle niveaus goed samenwerken, zodat er een goede relatie met andere overheden is en daardoor wordt gewerkt aan Zeeuwse uitdagingen.

2.3 Havens en scheepsbouw

De gefuseerde haven is cruciaal in de logistieke functie van Zeeland. Bedrijven vestigen zich er en onderhouden van daaruit een logistiek netwerk met de rest van de wereld. North Sea Port (NSP) wordt professioneel aangestuurd en heeft als havenautoriteit een dienende rol voor de bedrijven. Het CDA Zeeland pleit voor tweejaarlijkse evaluatie van de aandeelhoudersstrategie, zodat tijdig bij te sturen is als de aandeelhouders bepaalde wensen hebben of als er autonome ontwikkelingen zijn die om aanpassing vragen. In het kader van diversificatie is het belangrijk dat nieuwe kansen te benutten voor het havengebied – bijvoorbeeld binnen het offshore cluster (onder meer windmolens op zee). Wereldwijd groeit het containervervoer. Verdere containerisatie binnen het bestaande Zeeuwse havengebied is een vereiste voor de realisatie van om een completere zeehaven. De initiatieven die bedrijven als Kloosterboer en Verbrugge hierin nemen, wil het CDA Zeeland graag steunen en faciliteren.

Voor de verdere logistieke afhandeling is het van belang dat het verlengde van de Tractaatweg (R4) op Vlaams grondgebied ook vierbaans wordt tot Gent. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de Vlaamse overheid, maar de Nederlandse overheid

moet dit in al haar lobbymomenten inbrengen. Daarnaast zijn het aanleggen van de spoorverbinding naar Antwerpen (de VEZA-boog) en de lijn Terneuzen-Gent essentieel.

Voor het CDA Zeeland is van belang dat NSP blijft inzetten op het afbouwen van provinciale garanties en het behalen van een marktconform rendement. Het CDA Zeeland wil dat voor NSP naast naar economische rentabiliteit ook kijken naar maatschappelijk effect. Een overheidsdeelneming moet een voorbeeld zijn op het gebied van bijvoorbeeld duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Voor deelnemingen die qua doelstellingen en risico niet passen bij NSP, wil het CDA Zeeland een passende oplossing zoeken. Verkoop is hierbij één van de mogelijkheden.

Actiepunt 18

Het CDA Zeeland wil investeren in offshore activiteiten en containerisatie.

Actiepunt 19

Het CDA Zeeland wil in de komende vier jaar voorbereidingen treffen voor het aanleggen van de VEZA-boog, de lijn Terneuzen-Gent en aanpassing van de R4.

Voor de Zeeuwse economie en havens is de scheepsbouw een belangrijke sector. In Zeeland bouwt men al jarenlang schepen voor de marine. Wat werkgelegenheid oplevert (direct en indirect) en belangrijk is voor innovatie en kennisontwikkeling. De komende jaren dient de Nederlandse marine onder andere nieuwe duikboten aan te schaffen. Het is van groot belang voor de Zeeuwse economie, innovatieontwikkeling en werkgelegenheid dat de bouw van deze duikboten ook weer voor een belangrijk deel in Nederland gebeurt. Hieraan kan De Schelde in Vlissingen een belangrijke bijdrage leveren. De provincie Zeeland dient zich dan ook samen met andere betrokken provincies (Noord-Holland, Zuid-Holland en Overijssel) in te zetten dat alle marineschepen voor de Koninklijke Marine door de Nederlandse scheepsbouwindustrie worden ontwikkeld, gebouwd, ingericht en onderhouden.

Actiepunt 20

De provincie Zeeland dient samen met andere provincies (Noord-Holland, Zuid-Holland en Overijssel) zich in te zetten dat de Nederlandse scheepsbouwindustrie alle marineschepen voor de Koninklijke Marine ontwikkelt, bouwt, inricht en onderhoudt.

2.4 De Zeeuwse industrie

De Zeeuwse industrie staat door de energietransitie voor een grote opgave. Voor het CDA Zeeland zijn de vele banen die er zijn in die industrie cruciaal. Dat betekent dat bij een verandering ook dat aspect, het behoud van werkgelegenheid, een belangrijk onderdeel van de afweging moet zijn. Daarnaast dienen veranderingen op z'n minst in Europees verband afgestemd te worden vanwege de concurrentiepositie. Natuurlijk kan en moet Nederland, en dan dus ook de bedrijven, een gidsfunctie vervullen. Door technologische ontwikkelingen, het durven investeren (mede met overheidsgeld) in bijvoorbeeld waterstof en door voortdurend de lange termijn in het oog te houden, moet dit mogelijk zijn.

Voor het aantrekken van nieuwe industrie liggen er onder meer kansen bij bedrijven die synergievoordelen hebben met de reeds gevestigde bedrijven. Dat versterkt bestaande

clusters. Het CDA Zeeland wil dat de provincie – waar nodig en aanvullend op Impuls en NSP – een faciliterende en stimulerende rol speelt bij de mogelijke vestiging van nieuwe industrie.

Actiepunt 21

Het CDA Zeeland wil een sterke industriecluster, waar verandering vanwege energietransitie en behoud van werkgelegenheid hand in hand gaan.

2.5 Maintenance

Onderhoud speelt een grote rol in de industrie en voor het MKB. Immers fabrieken hebben jaarlijks onderhoud nodig en veel MKB'ers spelen daarin een rol. Bedrijven werken hierin steeds meer samen, ook in een zoektocht naar meer duurzaam onderhoud. Daarnaast is er de doorvertaling naar beter en anders installeren, zodat onderhoud minder vaak nodig is. Men denkt daarbij steeds meer circulair en introduceert men nieuwe technieken (onderhoud met drones bijvoorbeeld). Het Kennis en innovatiecentrum Maintenance Procesindustrie (KiCMPi), opgericht door het bedrijfsleven en ondersteund door de provincie, speelt hierin een belangrijke rol.

Maintenance is ook één van de onderwerpen geschikt voor samenwerking met West-Brabant. In die regio speelt dat met name een rol rondom de regionale vliegtuigsector. In Zeeland meer rondom de industrie en wind op zee. In beide gevallen valt er van elkaar te leren, onder andere concreet vorm te geven via gezamenlijke projecten.

Actiepunt 22

Het CDA Zeeland stimuleert de doorontwikkeling van Maintenance in het kader van een meer duurzame en moderne industrie.

2.6 Landbouw

De landbouw en het cluster van agrarisch gerelateerde bedrijvigheid is een sterke pijler onder de Zeeuwse economie. Ondanks dat de werkgelegenheid op de boerenbedrijven afneemt door technologie- en ICT-ontwikkelingen, maakt de totale sector (van zaad, via logistieke afhandeling tot en met export) nog steeds zo'n 20% uit van de Zeeuwse economie.

Het CDA Zeeland heeft zich de laatste vier jaar ingezet om de sector te versterken en zal dit blijven doen. Het CDA Zeeland wil dat de provincie Zeeland de steun voortzet voor onderzoek naar nieuwe teelten en technieken zoals precisielandbouw voor specifieke bemesting, het verhogen van de bodemkwaliteit en het beschikbaar krijgen van zoet water (zie ook paragraaf Zoet Water). Het Agri & Food Centrum in Colijnsplaat verdient positionering als onderzoeksinstituut, inclusief onderwijs (HBO en WO).

Actiepunt 23

Het CDA Zeeland wil blijven investeren (financieel en kennis) in het innoveren en verduurzamen van de landbouw, met speciale aandacht voor het verwijderen van asbestdaken en mogelijkheden voor het plaatsen van zonnecollectoren ter verduurzaming van de landbouwsector.

De totale landbouwketen is aanwezig in Zeeland. Er is ondersteuning voor zaad-veredelende bedrijven (de zogenoemde Seed Delta), als basis onder een ontwikkelende landbouw. De zaad-veredelende bedrijven vormen een Zeeuwse sector die hoogwaardige producten levert en wereldwijd producten én kennis levert. De grondgebonden landbouw kreeg mede dankzij het CDA Zeeland de mogelijkheid om te kunnen groeien dankzij middelen die de provincie beschikbaar stelde voor vernieuwende technieken. De Zeeuwse veehouderijsector produceert het meest efficiënt van Nederland zonder het dierenwelzijn en milieu uit het oog te verliezen. Dat moet zo blijven! Schaalvergroting in de landbouw zal doorgaan. Deze bedrijven produceren niet alleen gezonde producten, maar ook de verwerking vindt soms op deze bedrijven plaats met als gevolg een hogere toegevoegde waarde voor de Zeeuwse economie. Nog te vaak gaan onbewerkte producten in 'bulkvorm' de provincie uit. Daarom wil het CDA Zeeland landbouwbedrijven – via maatwerk – de ruimte geven voor ver- en bewerking van landbouwproducten. De fruitteelt kan eindelijk gebruik maken van hagelkanonnen en profiteert van de inzet op biodiversiteit.

Actiepunt 24

Het CDA Zeeland wil dat regelingen voor jonge landbouwers, maar ook voor investeringen in duurzaamheid en modernisering, in de komende periode beschikbaar blijven.

Europees gezien komt er een nieuw Gemeenschappelijk landbouwbeleid. De inzet van het CDA Zeeland daarbij is dat ondersteuning voor boeren moet blijven. Zeker in combinatie met met inzet voor biodiversiteit. Immers, juist ook boeren profiteren van juiste verhoudingen in de natuur. Daarom zal het CDA Zeeland ook blijven inzetten op agrarisch natuurbeheer (zie verder paragraaf natuur).

De opgaven voor de komende jaren zijn: kennisontwikkeling, bevorderen concurrentievermogen, verduurzamen, meer zoet water en ontwikkeling van het platteland.

Dat laatste vraagt absoluut aandacht. De schaalvergroting in de landbouw heeft tot gevolg dat verscheidene boerderijen leeg komen te staan. Een nieuwe bestemming is niet altijd te vinden waardoor ontsiering van het landelijk gebied kan ontstaan. Dit kan ook het woongenot van mensen aantasten die in de omgeving van deze leegstaande gebouwen wonen. Leegstand beperkt zich niet tot boerderijen, winkelpanden en woningen.

Actiepunt 25

Het CDA Zeeland wil een platteland waar landbouw en andere functies hand in hand gaan en elkaar versterken.

2.7 Visserij & Aquacultuur

De visserijsector is onderdeel van de Zeeuwse cultuur en levert een belangrijke bijdrage aan de Zeeuwse economie. De mossel- en oestersector heeft het zwaar (gehad). Het vinden van de juiste balans tussen natuur en economie op het water blijft ook voor de komende jaren een belangrijke opgave. Het CDA Zeeland staat voor behoud van ruimte voor de visserijsector.

Door de Brexit, de aanlandplicht, de windmolenparken op zee en een beperking op het pulsvissen heeft de beroepsvisserij het zwaar. Deze uitdagingen vragen van de provincie dat zij ook de komende jaren zich inzet voor behoud van een gezonde visserijsector in Zeeland. Het CDA Zeeland vindt dat de provincie Zeeland hierin haar leidende rol moet behouden. Om als provincie samen met de Zeeuwse vissers effectief te kunnen optrekken en lobbyen voor de Zeeuwse visserijbelangen in Den Haag en Brussel, vraagt van de sector dat zij onderling goed samenwerken.

Actiepunt 26

Het CDA Zeeland staat voor ruimte voor de visserij, in een juiste balans met de natuur. De bedreigingen van de visserij worden gezamenlijk met de visserijsector bestreden. Van de visserijsector verwachten wij dat zij onderling goed samenwerken.

Daarnaast wil het CDA Zeeland dat de provincie actief betrokken blijft bij het aanjagen van innovaties, zodat de ondernemers in de visserij zich beter kunnen aanpassen aan de veranderende economische omstandigheden en de eisen die de samenleving stelt aan hun bedrijfsvoering. Meer en meer komen toeristen af op de beeldbepalende visserijgemeenschappen. De sector zelf speelt daar steeds meer op in. Het CDA Zeeland pleit voor een visserijagenda waar traditioneel vissen wordt gecombineerd met activiteiten voor toeristen (rondleidingen en rondvaarten, culinaire evenementen, etc.).

Aquacultuur ontwikkelt zich voorzichtig. De eerste Zeeuwse zilte groenten zijn op de markt gebracht. Het CDA Zeeland ziet aquacultuur als een van de sectoren waar Zeeland een mogelijk concurrentievoordeel heeft. Dit moet worden benut en de provincie Zeeland moet een voortrekkersrol nastreven op het gebied van aquacultuur. Er is een groeiende markt voor duurzaam gekweekte vissen, schaaldieren, schelpdieren en waterplanten. Het CDA Zeeland wil de leidende positie die Zeeland hierin heeft de komende jaren versterken en onze zilte producten over de hele wereld exporteren. Daarnaast moet Aqua Valley worden uitgebreid tot het wereldwijde kenniscentrum voor aquacultuur.

De provincie Zeeland ondersteunt initiatieven om tot innovatie in de schelpdiersector te komen. De schelpdierteelt heeft sterk te lijden onder bedreigingen zoals de oesterboorder, waardoor nieuwe manieren van cultuur nodig zijn. Deze innovatie kan tevens een belangrijke rol in de kennis over de schelpdiersector vormen, een onderwerp waarin Zeeland een voorloperspositie heeft.

Actiepunt 27

Het CDA Zeeland wil blijvend investeren in innovatie, zoals in de aquacultuur. De visserijsector verdient stimulering en ondersteuning, onder andere via Europese programma's.

Actiepunt 28

De provincie moet Aqua Valley stimuleren en ondersteunen om zich te ontwikkelen tot het aquacultuurkenniscentrum van de wereld.

Actiepunt 29

Het CDA Zeeland zal de oester- en mosselsector steunen in de noodzakelijke kennisontwikkeling en innovatie.

2.7a Sportvisserij

Sportvisserij is voor velen een hobby. Het draagt ook economisch bij aan recreatie en toerisme in Zeeland. Het is bovendien een vorm van natuurbeleving en werkt ontstressend. Daarmee draagt het net als andere vormen van natuurbeleving bij aan welzijn en volksgezondheid. Daarom is het van belang dat de provincie voor deze sector zich inzet voor de uitgifte en het behoud van visrechten, een goede bereikbaarheid/bevisbaarheid van de wateren en een goede visstand.

De bereikbaarheid en bevisbaarheid van Zeeuwse wateren kan geoptimaliseerd worden door o.a. 'maabeleid', de aanleg van voorzieningen zoals vissteigers, visstoepen, trailerhellingen en/of hekoverstapjes. Ook de beschikbaarheid van voldoende spitlocaties voor het verzamelen van zeeaas is van belang. De huidige 15 spitvakken in de Oosterschelde en 17 vakken in de Westerschelde dienen behouden te blijven en waar mogelijk uitbreiding. Bij (her)inrichtingsprojecten dient de provincie, indien van toepassing, ook rekening te houden met de hengelsport in het kader van verantwoord recreatief medegebruik.

Actiepunt 30

De provincie Zeeland zet zich in voor de sportvisserij, onder andere door de uitgifte en het behoud van visrechten, een goede bereikbaarheid/bevisbaarheid van de wateren en een goede visstand.

Actiepunt 31

Bij (her)inrichtingsprojecten dient de provincie, indien van toepassing, ook rekening te houden met de hengelsport in het kader van verantwoord recreatief medegebruik.

2.8 MKB

Het CDA Zeeland ziet het MKB als de ruggengraat van onze economie en het cement van de Zeeuwse samenleving. Door het actieprogramma Balkenende zijn er de afgelopen jaren meer middelen gekomen voor investeringen in deze sector. Impuls speelt hierin een belangrijke rol als voorportaal richting de ondernemers en als beheerder van de fondsen. Een goede relatie tussen provincie en Impuls moet vanzelfsprekend zijn. De Kenniswerf en Dockwize zijn voor starters en groeiers een belangrijke plek. Voor ontmoeting, maar vooral het netwerk voor innovatie en om van elkaar te leren. Naast de fysieke locatie in Vlissingen, ziet het CDA Zeeland graag dat de werkwijze ook in de rest van Zeeland wordt ingezet ter ondersteuning van het MKB.

Actiepunt 32

Het CDA Zeeland wil dat de provincie investeert in fondsen ter ondersteuning van het MKB en in ontmoeting van en kennisdeling door ondernemers.

Voor het MKB is het van belang dat de grote industrie voor Zeeland behouden blijft en dat er nieuwe economie naar Zeeland komt. Daarnaast moet de provincie samen met het MKB zoeken naar manieren voor kennisdeling, zodat ook kleine(re) bedrijven mee kunnen doen in de energietransitie.

De provincie stimuleert innovatie in het MKB door subsidies voor specifieke ontwikkelingen. Deels door Europees- en Rijksgeld, deels met eigen middelen. Daarnaast doet de provincie mee aan prijzen en evenementen als de Emergo (voor meest innovatieve ontwikkeling),

MVO-prijzen en de ZomerOndernemer. Vaak door externen georganiseerd, maar waardevol gelet op de relatie overheid-ondernemers.

Familiebedrijven zijn er veel in Zeeland en daar zijn we trots op! Ze zijn de ruggengraat van de Zeeuwse economie. Dat betekent dat er veel aandacht moet zijn voor kwesties specifiek voor familiebedrijven, zoals opvolging, financiering en in sommige gevallen een gebrek aan innovatiekracht. Daarom vindt het CDA Zeeland dat de provincie kennisontwikkeling rondom familiebedrijven met het onderwijs (een lectoraat naar voorbeeld van Overijssel) moet stimuleren en faciliteren. Ook de verkiezing van een Zeeuws familiebedrijf van het jaar past bij het geven van positieve aandacht.

Actiepunt 33

Het CDA Zeeland wil specifieke aandacht voor familiebedrijven, onder andere door het faciliteren van een Zeeuws lectoraat familiebedrijven.

Een grote kans voor de komende periode ligt in het ontsluiten van het exportpotentieel van de Zeeuwse MKB door het actief stimuleren, ondersteunen en bevorderen van de exportkansen. De huidige economische beleidsagenda van de provincie Zeeland besteedt hier nog (te) weinig aandacht aan. Veel middelgrote en grotere Zeeuwse MKB bedrijven hebben een internationale groeipotentie en hebben behoefte aan een economische beleidsagenda die dit stimuleert en ondersteunt. Hierin kan de provincie in samenwerking met de MKB en andere belangengroepen de Zeeuwse economie structureel versterken en de Zeeuwse welvaart vergroten.

Actiepunt 34

In de economische beleidsagenda van de provincie Zeeland moet meer aandacht komen voor het exportpotentieel van het Zeeuwse MKB.

CDA-bestuurders en -volksvertegenwoordigers mengen zich actief tussen ondernemers, zijn op bijeenkomsten en doen mee aan activiteiten, om op die manier voortdurend in contact te zijn. Voorbeelden hiervan zijn de CDA Business Club en de vele werkbezoeken bij bedrijven die onze CDA-volksvertegenwoordigers afleggen.

2.9 Toerisme & recreatie

Toerisme is een belangrijke bron van inkomsten voor de Zeeuwse (vrijtijds-) economie. Naast het economische belang van het toerisme zorgt deze er mede voor dat het Zeeuwse platteland vitaal blijft door het in stand houden van voorzieningen voor de eigen inwoners.

Het CDA Zeeland vindt dat de toeristische en recreatiesector in Zeeland nog beter zou kunnen inspelen op (andere sectoren) waarin Zeeland sterk is en wil dat de provincie dit stimuleert. Denk aan agrotourisme (met onder meer streekproducten) en gezondheidstoerisme (wellness). Goede voorbeelden van badplaatsen die inspelen op de kansen van gezondheidstoerisme zijn Cadzand-Bad en Domburg die het predicaat 'heilzame badstatus' kregen.

Actiepunt 35

Het CDA Zeeland wil de vernieuwing, innovatie en de doorontwikkeling van de toeristische sector stimuleren in combinatie met gezondheid en agribusiness.

Zeeland moet zich meer profileren als culinaire hotspot. Gezond eten en drinken is steeds belangrijker, daar moet Zeeland met al haar mooie producten en met de vele chef-koks nog meer op inspelen.

Actiepunt 36

Het CDA Zeeland investeert in het vergroten van de kansen van streekproducten.

Zeeland is een waterrijke provincie. Dat is van grote betekenis voor watersporters voor wie de provincie nog veel meer kan doen. Niet zozeer de uitbreiding van de jachthavens, maar wel de faciliteiten voor watersporters, zoals concentraties van watersportgerelateerde bedrijfjes, onderhoud en reparatie, zeilmakerijen en andere bedrijvigheid gericht op watersport.

Ook voor de verblijfsrecreatie mag de provincie nog wel een kwaliteitsslag maken. In de Kustvisie is vastgelegd dat er in Zeeland geen uitbreiding van de verblijfsrecreatie zou moeten komen, althans, niet zonder dat dat getoetst is aan de voorwaarden die met alle partijen zijn afgesproken. (zie verder paragraaf 5.3 Zeeuwse kustvisie). Het is in de visie van het CDA Zeeland dan ook vooral van belang dat de kwaliteit van bestaande verblijfsrecreatie verder verbetert. Herstructurering in deze sector kan uitstekend op een circulaire manier. Via subsidies en kennisdeling moet de provincie dit ondersteunen.

Actiepunt 37

De bestaande verblijfsrecreatie moet kwalitatief naar een hoger niveau getild worden in plaats van kwantitatieve uitbouw van de capaciteit.

2.10 Kenniseconomie & onderwijs

Hoewel onderwijs een verantwoordelijkheid van de gemeenten is, moet de provincie meewerken aan het in stand houden van goed onderwijs in krimpgebieden zoals Zeeuws Vlaanderen. Daar speelt de 'weglek' naar België een grote rol. Van belang is een duurzame, nieuwe en toekomstbestendige structuur waardoor onderwijs in alle delen van Zeeland toegankelijk is voor de bewoners. Goed onderwijs is immers een randvoorwaarde voor een goede leefomgeving, waarin werk, wonen en recreëren ook een belangrijke rol spelen.

De provincie kan een faciliterende rol spelen in beoogde samenwerkingen tussen scholen met als eindresultaat een beter onderwijsaanbod. Nu zijn de rijksregels nog beperkend om niet via fusie, maar op grond van samenwerkingen dit mogelijk te maken.

Verdere ontwikkeling van HZ, University of Applied Sciences, en de University College Roosevelt met name op de thema's water, energie en biobased, is van groot belang voor de provincie. Het Joint Research Center is een grote stap in die richting, en de provincie speelt hierin een stimulerende en coördinerende rol. Die rol ziet het CDA Zeeland ook voor de provincie in de verdere uitvoering van Campus Zeeland. Voor de uitvoering van Campus Zeeland is de samenwerking met andere universiteiten (in binnen- en buitenland) en het bedrijfsleven onmisbaar voor de nodige voortgang. Niet voor niets staat Campus Zeeland in het rapport Balkenende als een van de noodzakelijke speerpunten voor een verdere ontwikkeling van Zeeland.

Het bij elkaar brengen van bedrijven, met name de personen die voor interne opleiding verantwoordelijk zijn, maakt een lerende provincie haalbaar. Voor werknemers stimuleert dat

een leven lang leren. Met onderwijsinstellingen worden hier programma's voor opgezet. Het MBO-niveau in Zeeland biedt veel kansen bij diverse beroepen. De daarvoor beschikbare opleidingscentra dienen zich in samenspraak met die bedrijven en organisaties, mede daarop te richten.

Actiepunt 38

Het CDA Zeeland ziet onderwijs als een basisvoorziening. Investeren in de kenniseconomie is noodzakelijk om Zeeland mee te laten groeien in de snel veranderende wereld.

2.11 Grote evenementen

Grote jaarlijkse culturele en sportieve evenementen zoals Film by the Sea, Concert at Sea, de Kustmarathon en het Zeeland Nazomer Festival zijn positief voor het imago van Zeeland en de Zeeuwse economie. Datzelfde geldt voor incidentele grote evenementen, zoals de Tour de France en de nationale Ride for the Roses. Daarom wil het CDA Zeeland dat de provincie dergelijke evenementen mede mogelijk blijft maken. Het gaat hierbij in het bijzonder om evenementen met een uitstraling die de provinciegrenzen overstijgt. Bij het verstrekken van provinciale subsidies vindt het CDA Zeeland dat men in het bijzonder gekeken moet kijken naar het economisch en maatschappelijk rendement. De inzet van deze evenementen voor het Zeeuws toerisme is voor verbetering vatbaar. Bij topsportevenementen ligt de focus op strand-, water- en wielersport. Deze sporten passen goed bij het Zeeuwse DNA.

Actiepunt 39

Het CDA Zeeland wil dat er ondersteuning is voor evenementen die bijdragen aan een positief imago van Zeeland en die positief zijn voor de Zeeuwen.

3. Klimaat en Energie

Niemand kan er meer omheen. De grote opgaven voor de komende jaren zijn om de energietransitie vorm te geven en te werken aan klimaatadaptatie. Christendemocraten denken vanuit rentmeesterschap. Het is belangrijk om te werken aan een provincie die kan worden doorgegeven aan volgende generaties. Wij willen de wereld mooier en beter achterlaten. Goed beheer van de natuur, het minimaliseren van de opwarming van de aarde, en de aarde niet onherstelbaar belasten, zijn van groot belang voor onszelf en voor toekomstige generaties.

Actiepunt 40

Het CDA Zeeland staat voor het uitvoeren van het klimaatakkoord, onder andere door het opzetten en uitvoeren van een Zeeuws klimaatakkoord

De uitstoot van broeikasgassen moet in 2050 met 95% gedaald zijn ten opzichte van het niveau van 1990. Daarnaast moet in 2050 alle energieproductie CO₂-neutraal zijn. Deze doelstellingen zijn ambitieus, maar noodzakelijk. Veel van de te nemen maatregelen zullen een vergaande impact hebben op het leven van de burgers. Dit valt niet te onderschatten en bij de voorgestelde plannen moet er altijd oog zijn voor het maatschappelijk draagvlak voor een voorstel. Het CDA Zeeland gelooft dat de vraagstukken rondom klimaat en energie alleen maar succesvol aan te pakken zijn door het betrekken van de samenleving bij de transitie. Van individuele burger tot multinational: iedereen heeft een rol in de duurzaamheidstransitie.

Zeeland is dé plek voor duurzame ontwikkelingen en daarmee voor een duurzame samenleving. Zo biedt het water allerlei innovatieve mogelijkheden om duurzame energie te produceren. Het CDA Zeeland wil hierop inzetten, in het bijzonder als er ook kansen zijn voor kennisexport, zoals bij het huidige proefproject voor getijdenenergie in de Grevelingen. De transitie naar een economie die niet afhankelijk is van fossiele brandstoffen, zal nog enkele decennia duren. In de tussentijd heeft de uitstoot van broeikasgassen wel een effect op het milieu. Daarom wil het CDA Zeeland inzetten op snelle vermindering van de uitstoot door efficiënter om te gaan met de energie die we gebruiken.

Actiepunt 41

Het CDA Zeeland wil Zeeland als de proeftuin voor nieuwe duurzame technieken. In het Zeeuws klimaatakkoord moeten hiervoor doelstellingen en middelen komen.

3.1 Iedereen doet mee

Voor het CDA Zeeland is het maatschappelijk initiatief – het initiatief van onderop, door en voor burgers – voor het energiebeleid van groot belang. De provincie moet burgerparticipatie daarom actief stimuleren. Burgerparticipatie is belangrijk voor het draagvlak van een windmolen of zonnepark, en vergroot de sociale binding in een gemeenschap. Daarom wil het CDA Zeeland dat lokale energiecoöperaties gebruik kunnen maken van goedkopere financiering door middel van een revolverend fonds. Daarnaast moet de provincie onderzoeken hoe zij bepaalde risico's van lokale energiecoöperaties kan afdekken. Het gaat

dan om risico's zoals het maken van kosten voor het verkrijgen van een omgevingsvergunning of locatiestudie, terwijl er nog geen definitieve subsidiebeschikking van het Rijk ligt. Om het draagvlak voor energieprojecten in de provincie te vergroten, wil het CDA Zeeland daarnaast dat in de vergunningsvoorwaarden staat dat er voorkeur voor projecten is waar lokale energiecoöperaties een bepaald percentage van het project door lokale energiecoöperaties zelf invullen. Dit om te voorkomen dat de subsidies verdwijnen naar buitenlandse investeerders.

Actiepunt 42

Het CDA Zeeland wil een substantieel bedrag per jaar beschikbaar stellen voor lokale initiatieven om energieprojecten op te starten.

Vanuit de christendemocratische kernwaarde van gespreide verantwoordelijkheid is niet alleen de overheid verantwoordelijk maar ook iedere burger of bedrijf zelf, zover zij dit kunnen dragen. De Zeeuwse burgers kunnen door kleine gedragsveranderingen al heel veel bereiken. Het CDA Zeeland pleit voor programma's op onder andere scholen om hierop in te spelen.

Uit onderzoek is gebleken dat mensen vooral in beweging komen bij punten die hen zelf raken en/of als dat er voordelen voor hen zelf aan vastzitten. Vanuit die twee belangen moeten er binnen Zeeland programma's ontwikkeld worden, waarbij huiseigenaren worden ontzorgd, zowel technisch als financieel. Uitgangspunt is dat de energiebesparing de drager is van de eventueel benodigde lening. Bij bewustwording hoort soms ook regelgeving. Bijvoorbeeld als het gaat om woningen van het gas af te krijgen. In samenwerking met gemeenten komt in de nieuwe omgevingsvisie een ambitieuze deadline te staan voor het moment dat alle woningen van gasvrij moeten zijn. In ieder geval moeten alle nieuwe woningen zonder gas gebouwd worden.

Actiepunt 43

Het CDA Zeeland stelt dat er in de nieuwe collegeperiode geen nieuwe woningen met gasaansluiting moeten komen. Het bestaand aardgasleidingnetwerk blijft behouden om dit te kunnen inzetten voor nieuwe ontwikkelingen, denk daarbij aan transportleidingen voor waterstofgas. Huiseigenaren dienen zowel technisch als financieel ontzorgd te worden.

3.2 Energietransitie

De energietransitie is de overgang van fossiele brandstoffen naar volledig duurzame energiebronnen. Een opgave voor ondernemers, overheden, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en ons allemaal. Immers, we willen allemaal een wereld achterlaten voor onze kinderen en kleinkinderen die (be)leefbaar is. Een vraagstuk dat wereldwijd tot afspraken heeft geleid in het Parijsakkoord. Ieder land moet vervolgens aan de slag om de afgesproken doelstellingen te halen. In Nederland doen we dat met alle overheden samen. De provincie heeft daarbinnen dus ook een verantwoordelijkheid. Juist in Zeeland is een goede mix van wind, zon, water en getijdenenergie mogelijk. Voor het CDA Zeeland is dit het belangrijkste punt om op in te zetten en als het mogelijk is een voortrekkersrol op te pakken. De ontwikkelingen rondom wind op zee bieden kansen voor

een nieuwe economie. Het plaatsen, onderhouden en verwijderen van windmolens levert veel banen op. Getijde-energie is een duurzame energiebron die wereldwijd nog in de kinderschoenen staat. Daarom biedt dit een kans om in Zeeland kennis te ontwikkelen en deze kennis te exporteren. Een kenniscentrum voor getijdenenergie creëert ook kansen voor het onderwijs. Het onderwijs kan speciale opleidingen ontwikkelen en versterken, waarmee unieke mogelijkheden ontstaan om jongeren naar Zeeland te halen. Ook creëert het aanbieden van zoveel duurzame energie kansen voor de regionale economie door nieuwe bedrijven naar Zeeland te halen die over groene stroom willen beschikken.

Actiepunt 44

Het CDA Zeeland vindt dat de Provincie een voorbeeldfunctie heeft en voorop moet lopen met innovatieve initiatieven voor het behalen van de doelstellingen uit het Parijsakkoord. Daarnaast moet de inzet vooral zijn kennisontwikkeling, wat een nieuwe markt kan openen.

Overigens, bescherming van het landschap hoort bij alle afwegingen mee te wegen. Zo wil het CDA Zeeland geen zonnepanelen op landbouwgrond en dient in alle andere gevallen een goede landschappelijke inpassing plaats te vinden.

Actiepunt 45

Het CDA Zeeland wil geen zonnepanelen op landbouwgrond.

Maar er zal meer nodig zijn. Een gasvrije toekomst betekent veel voor de Zeeuwse industrie.

Smart Delta Resources is een initiatief van elf energie- en grondstof intensieve bedrijven die op zoek zijn naar reductie van hun energie- en grondstoffengebruik via industriële symbiose. Via SDR werken bedrijven uit de chemie, staal, energie en food industrie samen om industriële verbindingen te leggen en uit te werken tot interessante business cases. De industriële symbiose tussen de verschillende sectoren in de regio heeft weliswaar economische optimalisatie als uitgangspunt, het draagt op termijn ook bij aan het verduurzamen van hun processen. Deze samenwerking levert een bijdrage aan de landelijke doelstellingen voor duurzame economische ontwikkeling, reductie van broeikasgassen zoals CO₂ en vermindering van het gebruik van fossiele grondstoffen. Het platform wordt actief ondersteund door de Provincie Zeeland en North Sea Port. NV Economische Impuls Zeeland treedt op als facilitator van het platform.

We moeten hard werken omdat het behoud van deze industrie essentieel is voor de Zeeuwse economie en werkgelegenheid. Het gaat naar verwachting voor verschillende productieprocessen nog enkele decennia duren voordat er een reëel alternatief is voor gas als grondstof en brandstof. Daarom moet de focus op de korte termijn liggen op het efficiënter omgaan met brandstoffen, grondstoffen en afvalstoffen. Hier valt immers nog heel veel te winnen en grote winst op dit gebied is realiseerbaar binnen een kort tijdsbestek. Daarnaast moeten we kijken naar mogelijke snelle elektrificatie. Tegelijkertijd moeten we in samenwerkingsverband tussen overheden en bedrijven blijven zoeken naar geschikte alternatieven voor fossiele brandstoffen en grondstoffen in industriële processen. Het al bestaande programma Smart Delta Resources speelt hierop in en verdient stimulering door de provincie. Daarnaast de plaatsbepaling van kernenergie (de huidige kerncentrale) verdient zorgvuldige aandacht. Denkbaar is dat de kerncentrale een rol kan spelen in de overgang naar

energie uit een thoriumcentrale. Mogelijke opbrengsten moeten dan wel inzetbaar zijn voor de energietransitie. Er ligt een convenant waarin haven, industrie en natuur- en milieuorganisaties ambitieuze afspraken hebben gemaakt met betrekking tot duurzaamheid.

De provincie moet mee helpen en de uitvoering van dit convenant bewaken. Het CDA Zeeland wil dat de energietransitie het hele industriecluster versterkt. De provincie moet dit realiseren door te regisseren en te stimuleren, ook met geld, kennis en menskracht.

Actiepunt 46

Het CDA Zeeland ziet de huidige vorm van kernenergie als eindig maar ook als één van de mogelijkheden om te voldoen aan de gemaakte klimaatafspraken. Daarnaast willen we blijven nadenken wat de huidige centrale kan betekenen in de overgang naar nieuwe energievormen, zoals thorium of kernfusie, in het kader van leveringszekerheid.

Een veelbelovende maatregel is het stimuleren van een nul-op-de meter renovatie. De provincie zou een regierol moeten oppakken wanneer het gaat om de realisatie van collectieve warmtesystemen. Dit in samenspraak met industrie, gemeenten en woningcorporaties.

Energieleverende woningen zijn al op grote schaal te bouwen. Bestaande woningen kunnen tegen een investering zo hoog als de gemiddelde energierekening over de looptijd van de hypotheek, energieneutraal, of zelfs energieopwekkend gerenoveerd worden. De provincie moet onderzoeken hoe het renoveren van woningen, zodat ze energie neutraal of energieopwekkend worden, en daardoor een aantrekkelijke business case vormen voor bijvoorbeeld woningcorporaties, investeringsfondsen, pensioenfondsen en banken. In de huursector is bijvoorbeeld de energieprestatievergoeding geïntroduceerd. Hierbij wordt er in plaats van een maandelijkse energierekening door huurders een energieprestatievergoeding betaald aan de verhuurder. De vaste lasten voor de bewoner blijven gelijk of gaan omlaag, en de renovatie maakt het huis mooier, duurzamer en comfortabeler. Daarnaast wil het CDA Zeeland dat de bouw zo snel mogelijk, maar ten minste vanaf 2030, er alleen nog maar energieneutraal of energieopwekkend gebeurt. Bij dit alles is het een randvoorwaarde dat de grote verduurzamingsopgave voor de sociale huursector niet ten koste gaat van de betaalbaarheid van wonen voor de laagste inkomensgroepen en kwetsbare huurders.

Actiepunt 47

Het CDA Zeeland vindt dat iedereen in de energietransitie mee moeten kunnen doen en ook van moet kunnen profiteren. Dat betekent met name aandacht voor de minder kapitaalkrachtigen.

Windenergie doet het goed in Zeeland. Dat is onder andere te zien op en rond de stormvloedkering met zijn vele grote windmolens in het landschap. Nieuw voor Zeeland is de kleinschalige windenergie op land, met momenteel het bekendste model de EAZ-Twaalf. Deze molens zijn relatief klein, hebben houten bladen en een ranke mast, desondanks is het rendement nog steeds hoog. Daarom is dit type molen veel vaker in te passen in het landschap. In de provincie Groningen past men deze molens al veelvuldig toe en nu zijn ze ook beschikbaar voor de provincies Zeeland en Zuid-Holland.

Het CDA Zeeland ziet lokale energieopwekking, met het streven naar “nul-op-de-meter”, als één van de oplossingen voor de energietransitie. Met een combinatie van een kleine windmolen, zonnepanelen en een accu is dit voor veel boeren en andere bewoners van het buitengebied al haalbaar. Dit maakt een regionale energietransitie mogelijk waarbij ruimtelijke kwaliteit, maatschappelijke participatie en economische haalbaarheid hoog in het

vaandel staan. Daarom wil het CDA Zeeland het plaatsen van dergelijke molens in het omgevingsplan faciliteren.

Actiepunt 48

De provincie moet lokale energieopwekking stimuleren, waaronder kleinschalige molens die in het landschap inpasbaar zijn.

3.3 Zeeland circulair

De circulaire economie is een economisch systeem dat bedoeld is om herbruikbaarheid van producten en grondstoffen te maximaliseren en waardenvernietiging te minimaliseren. Meerdere sectoren werken al jaren zo, maar nog meer sectoren zoeken naar mogelijkheden om circulair te worden.

De provincie investeert in het circulair maken van de Zeeuwse economie en industrie. Onder meer door mee te investeren in projecten als de sloop van het gebouw van Rijkswaterstaat in Terneuzen, dat Emergis opnieuw opbouwt in Kloetinge. Ook in de recreatiesector, een sector met veel tijdelijke verbouwingen, wil men circulaire gebouwen neerzetten. Kennisontwikkeling en kennisdeling zijn daarbij van groot belang.

Ook het programma Smart Delta Resources is voor een groot deel circulair, omdat men de afvalstof van het ene bedrijf inzet als grondstof voor een ander bedrijf.

Actiepunt 49

Het CDA Zeeland wil middelen reserveren om voorbeeldprojecten te ondersteunen die helpen de economie circulair te maken.

De voordelen van een circulaire economie zijn groot: grondstofzekerheid en de kwaliteit van producten stijgen. Dat maakt Zeeland minder afhankelijk van eindige grondstoffen, vergroot het economisch potentieel van onze leefwereld, en versterkt de provincie. Dat is rentmeesterschap.

De doelstelling van het Rijksbreed Programma Nederland Circulair 2050 geeft een duidelijk kader waarmee Zeeland aan de slag kan. Het CDA Zeeland ziet de rol van de provincie vooral als een facilitator. Het kan lokaal initiatief voor het voetlicht brengen en zo nodig ondersteunen met kennis, geld en menskracht. Daarnaast waar we nu nog vaak verticale ketens hebben, met grondstoffen als eerste stap en afval als laatste stap, moeten deze ketens circulair worden. Het afval van de ene actor moet gaan dienen als grondstof voor de andere actor. Dit kunnen organisaties zijn die tot nu toe vrijwel geen economische relaties hebben. De provincie moet zich inspannen deze partijen met elkaar te verbinden.

Actiepunt 50

Het CDA Zeeland wil in samenwerking met de rijksoverheid middelen beschikbaar stellen voor het programma Smart Delta Resources, opdat de industrie de omschakeling naar duurzaam kan maken.

Een hele concrete circulaire maatregel waar het CDA Zeeland graag uitwerking aan zou zien in de komende collegeperiode is het efficiënt (her)gebruiken van restwarmte. Veel industriële warmte verdwijnt nu nog ongebruikt in de lucht en het water. Dit is zonde, want je zou

hiermee ook de gebouwen in de omgeving kunnen verwarmen. Het CDA Zeeland wil graag zien dat men de restwarmte van de industriële bedrijven uit de havens inzet om niet alleen de kassen bij Axel, maar ook woningen te verwarmen. Om dit te realiseren is het verder uitbouwen van samenwerking tussen bedrijven en overheden nodig om een nieuwe infrastructuur en systemen te realiseren voor de uitwisseling van energie.

Actiepunt 51

Het CDA Zeeland vindt dat bedrijven en overheden moeten samenwerken om een nuttige bestemming te vinden voor de restwarmte die wordt geproduceerd door haven en industrie.

3.4 Water en Klimaat

Periodes van hevige neerslag en lange droogte komen steeds vaker voor. Jaarrond is in Zeeland een neerslagoverschot maar de verdeling ervan wordt steeds grilliger. Pieken met veel neerslag in een korte periode en langere periodes van droogte zorgen voor het uit balans raken tussen genoeg, teveel en te weinig water in diverse periodes. Dit vraagt opnieuw aandacht om naar een betere inrichting van de steden, bedrijven en platteland te kijken als het gaat om water te bergen en een betrouwbare zoetwatervoorziening beschikbaar te hebben. Bijvoorbeeld een goede inrichting van het openbaar groen en water in de stad dat dient voor wateropvang en tevens zorgt voor verkoeling in periodes met hittestress. Het CDA Zeeland wil dat de provincie actief opereert op het terrein van de klimaatadaptatie. In samenwerking met de gemeenten, waterschap, bedrijven en burgers wil het CDA Zeeland werken aan een klimaat weerbaar Zeeland.

Een goede zoetwaterbeschikbaarheid is belangrijk voor het bedrijfsleven en in het bijzonder voor de land- en tuinbouwsector in Zeeland. De klimaatverandering met langduriger periodes van droogte en meer neerslag in kortere tijd en toenemende druk van zout grondwater (de zogenaamde zoute kwel) door een hogere zeespiegel maakt het noodzakelijk dat bij het waterschap dit onderwerp hoog op de agenda staat. Mogelijkheden om het beschikbare zoetwater duurzaam aan te wenden moet men gezamenlijk onderzoeken. Goede informatievoorziening en meedoen aan innovatieve oplossingen, horen hierbij.

De mogelijkheden hiervoor zijn verschillend per gebied. In het oosten van Zeeland is er de mogelijkheid van rivierwaterinlaat zolang het Volkerak Zoommeer zoet blijft. In het zuiden is de grensoverschrijdend afvoer van water van belang. In het midden, westen en noorden ligt de nadruk op verdere uitbouw van zelfvoorziening. Dat betekent dus het vasthouden of actief bergen van zoetwater in periodes van neerslag. De drie experimenten in Go-Fresh, die de afgelopen periode zijn opgestart, geven inzicht in het ondergronds opslag mogelijkheden van neerslagoverschot. Gezamenlijk met het waterschap kijkt de provincie wat nodig is om pilotprojecten op te schalen in de praktijk.

Het afkoppelen van schoon regenwater of het anderszins voorkomen dat schoon regenwater in het riool terecht komt is een veelbelovende duurzame maatregel die veel kosten kan besparen bij de zuivering van het water en resulteert in het minder stijgen van de zuiveringslasten. Tevens neemt het zuiveringsrendement toe en gebeurt lozing van het water op een schonere manier. Het is van belang om dit uit te werken in samenwerking met gemeenten, die meer inzicht hebben op dit gebied, en gezamenlijk tot een oplossing te komen.

Vanwege de huidige klimaatverandering moet de Provincie nadenken over strategieën voor water, watergebruik en waterveiligheid. Dit moet tot uiting komen in het ruimtelijk beleid. Waar kan het beste wat ontwikkeld worden en op welke manier. De plaats hiervoor is de nieuwe Omgevingsvisie Zeeland, waar met alle Zeeuwse partijen keuzes moeten maken.

Actiepunt 52

Het CDA Zeeland zet in op samenwerking met gemeenten en waterschap om de ruimtelijke inrichting klimaatbestendig te maken. Dit krijgt een vertaling in het omgevingsvisie en de omgevingsplannen.

Actiepunt 53

Verder uitwerken van de samenwerking van het waterschap met de gemeenten in het SAZ+ programma Duurzame oplossingen moet ook bijdragen aan de klimaatbestendigheid van het gebied.

Actiepunt 54

Het CDA Zeeland pleit voor actieve informatieverstrekking over beschikbaarheid zoetwater en verantwoord gebruik.

Actiepunt 55

Voordat het Volkerak Zoommeer zout wordt, moet de zoetwatervoorziening definitief geregeld zijn. Er wordt actief meegedacht over de toekomst van het Volkerak Zoommeer.

4. Bereikbaarheid en mobiliteit

De bereikbaarheid van en binnen onze provincie is voor het CDA Zeeland cruciaal. Immers een betrouwbare en veilige infrastructuur is onmisbaar voor een goed functionerende economie en samenleving. Op het gebied van infrastructuur en vervoer gaan de ontwikkelingen heel hard. De overstap naar alternatieve, schone brandstoffen zoals elektriciteit en waterstof, zorgt voor de ontwikkeling van nieuwe voertuigen die ook een ander soort infrastructuur vereisen. Een andere opkomende trend is deelvervoer, bijvoorbeeld deelauto's of deelfietsen. Een goedwerkend systeem van zelfrijdende deelauto's zou op de lange termijn een vervanging kunnen bieden voor de lege lijnbussen en het belbussensysteem in de kleine Zeeuwse dorpen. Alternatieve vormen van openbaar vervoer, zoals een hyperloop, zouden de reistijd tussen Zeeland en de Randstad drastisch kunnen verlagen. Het CDA Zeeland wil dat de provincie een actieve houding inneemt om pilots van deze futuristische wijze van transport naar Zeeland te halen en ziet Zeeland graag als proeftuin om deze technieken verder te ontwikkelen. Juist omdat er voor Zeeland zoveel te winnen valt bij een betere bereikbaarheid en mobiliteit.

Men fietst veel in Zeeland. Door Zeeuwen zelf, maar ook door toeristen. Het CDA Zeeland wil investeren in het veilig naar school en werk kunnen fietsen. Daarnaast is, in het kader van de status van vijf-sterren-fietsprovincie, veel gedaan aan het promoten en organiseren van fietstochten en fietsmogelijkheden voor toeristen. Het CDA Zeeland vindt dat de provincie hiermee moet doorgaan.

Actiepunt 57

Het CDA Zeeland gaat investeren in meer duurzame vormen van vervoer. Jaarlijks worden hiervoor middelen in de begroting vrij gemaakt.

4.1 De bereikbaarheid van Zeeland

Het CDA Zeeland is voor behoud van een rechtstreekse treinverbinding naar de Randstad met een frequentie van drie treinen per uur: tweemaal per uur een trein die op alle tussengelegen stations in Zeeland stopt en op doordeweekse dagen eenmaal per uur een intercitydienstregeling tot Amsterdam die in Zeeland enkel in Vlissingen, Middelburg en Goes stopt, wat treinreizen voor meer forenzen en toeristen aantrekkelijker maakt met instandhouding van de kleinere stations. Graag ziet het CDA Zeeland daarom dat de intercitydienstregeling niet alleen in de spits rijdt, maar op elk uur.

Actiepunt 58

Het CDA Zeeland wil ieder uur een rechtstreekse intercity die Zeeland verbindt met de Randstad en Brabant en rechtstreekse busverbindingen vanuit Zeeuws-Vlaanderen naar Brabant.

Op langere termijn wil het CDA Zeeland graag de mogelijkheid verkennen om een volledig geautomatiseerd lightrailnetwerk in Zeeland te realiseren. Hier zouden de NS-treinen alleen nog maar op de stations van Vlissingen, Middelburg en Goes stoppen. De tussengelegen stations, en andere plaatsen die momenteel geen station hebben, worden dan met een lightrailnetwerk verbonden met deze treinstations. Dit zal het aantrekkelijker maken voor de

Zeeuwse burgers en toeristen om gebruik te maken van het openbaar vervoer en de auto te laten staan.

Lightrail is een mengvorm tussen trein en tram. Het rijdt op spoor als een tram, maar heeft net als een trein altijd voorrang op ander verkeer. Met volledig geautomatiseerd wordt bedoeld dat er geen bestuurder nodig is (scheelt veel in de kosten), maar eventueel wel beveiliging of een conducteur.

Actiepunt 59

Het CDA Zeeland wil onderzoek naar de mogelijkheden van het creëren van een lightrailnetwerk.

In de toekomst zullen veel snellere vormen van transport en openbaar vervoer beschikbaar komen zoals de hyperloop (transportsysteem via een luchtdrukbus, enigszins vergelijkbaar met buizenpost, voor mensen- en goederentransport). Zo'n vorm van openbaar vervoer zou de reistijd tussen Zeeland en de Randstad drastisch kunnen verlagen van 2,5 uur nu

naar circa 30 minuten in de toekomst. Een sneller verbinding tussen Zeeland en de rest van Nederland is belangrijk omdat dit in de toekomst de combinatie van wonen in Zeeland en werken in de Randstad veel aantrekkelijker zal maken en visa versa. Het huidige tekort aan arbeidskrachten en specialisten op bepaalde gebieden zoals bijvoorbeeld psychiaters in de zorg, zal daarmee tot het verleden gaan behoren. Daarmee is dit één van de belangrijkste kansen om in de toekomst Zeeland om te toveren van een krimpgebied naar een groeiregio. Natuurlijk is dit niet op de korte termijn te realiseren. Maar we kunnen er nu al wel aan gaan werken. Het CDA Zeeland heeft een visie op de toekomst: denken, durven, doen!

Actiepunt 60

Het CDA Zeeland wil dat de provincie initiatieven neemt om pilots van futuristische wijzen van transport als de hyperloop naar Zeeland te halen en ziet Zeeland graag als proeftuin om deze technieken verder te ontwikkelen. Juist omdat er voor Zeeland zoveel te winnen valt met een betere bereikbaarheid en mobiliteit, ook in het grensgebied.

Voor de bereikbaarheid per weg geldt dat de afgelopen jaren forse investeringen zijn gedaan in de route Goes-Gent. Voor de komende jaren, zeker voor de komende na 2022, zal de focus moeten liggen op de A58, een steeds drukker snelweg. Het aantal files neemt toe. Daarnaast is Zeeland kwetsbaar, omdat bij ieder ongeluk Zeeland de kans loopt afgesloten te zijn. Een masterplan 'Bereikbaar Zeeland' moet het Rijk ervan overtuigen op de lange termijn te gaan investeren in de A58.

In dat plan moet ook aandacht komen voor de Midden-Zeelandroute. Op korte termijn kan een aantal knelpunten aangepakt worden (verkeerslichten, rotondes verwijderen, ongelijkvloers kruisen introduceren). Op de langere termijn is dat voor deze route geen oplossing, want deze kan niet vierbaans worden gelet op onder andere de Zeelandbrug. Het CDA Zeeland kiest in dat geval voor een investering in de route A58-A4.

Voor de afwikkeling van het verkeer tussen Schouwen-Duiveland en de Randstad zal, met name op Zuid-Hollands grondgebied, een investering nodig zijn ter verbreding van de rijksweg en verbetering van de veiligheid. Het CDA Zeeland wil dat in het masterplan "bereikbaar Zeeland" een lobbystrategie voor deze weg staat opgenomen.

Voor de verdere invulling van dit masterplan bestaat een bruikbare analyse uit 2018 (wegeninvesteringsstrategie 2018). Hierin is duidelijk welke wegen en/of knelpunten een dringende aanpak nodig hebben. Duidelijk is dat de Zanddijk bij Yerseke zeker aangepakt moet worden.

Actiepunt 61

Het CDA Zeeland wil voor de A58 en de Midden-Zeelandroute een nieuw masterplan. Gekoppeld aan de al bestaande wegeninvesteringsstrategie, waarin de totale afweging van middelen en prioriteiten wordt gedaan.

4.2 Het openbaar vervoer in Zeeland

In een dunbevolkt gebied als Zeeland hebben veel mensen een auto. Toch blijven mensen afhankelijk van het openbaar vervoer. Met name scholieren, maar ook ouderen, hebben georganiseerd vervoer nodig om op de plaats van bestemming te komen. Daarnaast is gebruik van het openbaar vervoer een duurzamer alternatief dan de auto. Het CDA Zeeland staat voor een Zeeuws dekkend fijnmazig vervoersnetwerk, met aansluiting op het robuuste kernnetwerk. Om dit te realiseren, moet er een nieuw systeem van georganiseerd vervoer komen, gebaseerd op slimme en nieuwe technieken. Er rijden zoveel voertuigen door de provincie, via bijvoorbeeld slimme apps zijn die beter en meer in te zetten voor georganiseerd vervoer. Openbaar vervoer kost geld. De middelen die de afgelopen jaren beschikbaar waren (ongeveer 14 mln euro per jaar), blijven beschikbaar. Voor nieuwe initiatieven, pilots en wensen is extra geld beschikbaar.

Actiepunt 62

Het CDA Zeeland pleit voor een nieuwe vorm van openbaar (georganiseerd) vervoer. Zodanig dat iedereen kan komen waar hij of zij wil, met gebruikmaking van datgene wat al rijdt.

4.3 Veiligheid

In het verkeer vallen helaas slachtoffers. De provincie als wegbeheerder moet streven naar nul vermijdbare verkeersslachtoffers. Dat vereist een veiliger infrastructuur. Bij de aanleg van nieuwe wegen, maar ook bij het aanpassen van reeds bestaande wegen. Met gebruikmaking van de nieuwste kennis via allerlei onderzoeken en rapporten van onder andere de ANWB en de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid (SWOV). Daarnaast blijft het voor het CDA Zeeland belangrijk te investeren in voorlichting, educatie en handhaving. Het loont daarbij in te spelen op nieuwe trends en ontwikkelingen in het verkeer, bijvoorbeeld de zelfstandig rijdende voertuigen, ontwikkeling van apps, groepen wielrenners en de toename van het gebruik van de elektrische fiets.

Goed onderhoud is belangrijk voor de veiligheid. De afgelopen periode is gestart met assetmanagement (assetmanagement start al bij ontwerp en houdt voortdurend rekening met risico's, prestaties en kosten). De provincie kent de staat van wegen en kunstwerken, en weet wat nodig is (steeds tien jaar vooruit) om alles up to date te houden, inclusief de

bijbehorende financiën. De komende periode wordt dit voortgezet wat het CDA Zeeland betreft.

Een specifiek aandachtspunt in Zeeland zijn de gevaren die landbouwvoertuigen opleveren op de openbare weg. Hierbij vallen relatief gezien veel verkeersslachtoffers. Landbouwvoertuigen vormen een gevaarlijke deelnemer in het verkeer, want ze zijn groot, zwaar en hebben veel scherpe, uitstekende delen. Daarnaast levert menging met het snel rijdend verkeer gevaren op vanwege de snelheidsverschillen tussen landbouwverkeer (die vaak te maken hebben met een maximumsnelheid) en het reguliere verkeer. De provincie Zeeland moet zoeken naar maatwerkoplossingen voor landbouwvoertuigen op de Zeeuwse wegen en het scheiden van landbouwverkeer en regulier verkeer op de doorgaande wegen, zoals de landbouwweg in Tholen.

Actiepunt 63

Het CDA Zeeland wil dat de provincie als wegbeheerder staat voor veiligheid en voor onderhoud doorgaat met assetmanagement.

Actiepunt 64

Het CDA Zeeland wil een duidelijke scheiding van het landbouwverkeer en regulier verkeer. Waar dit niet mogelijk is, zijn we voorstander van het zoeken naar maatoplossingen om het verkeer veiliger te maken.

4.4 Westerscheldetunnel

Het is van groot belang dat alle delen van Zeeland goed onderling bereikbaar zijn. Het aanleggen van de Westerscheldetunnel in plaats van de veerboten, heeft een enorm positief effect op Zeeland als geheel, maar zeker ook voor de aansluiting van Zeeuws-Vlaanderen bij de rest Zeeland. Waar het heffen van tol noodzakelijk was om ooit tot aanleg te komen, is het nu tijd te bezien of die tolheffing kan stoppen. Het CDA Zeeland pleit voor het zoeken naar manieren om zo snel mogelijk een tolvrije tunnel te realiseren (waarbij het duidelijk is dat Zeeland daarbij afhankelijk is van Den Haag). Zeker nu ook invoering van rekeningrijden in Vlaanderen dreigt. Zolang een tolvrije tunnel niet haalbaar is, moet de winst van de tunnelexploitatie ten goede komen aan de huidige gebruiker (via de t-tag) via een lager tarief. Ook wil het CDA Zeeland een nachttarief ontwikkelen voor Zeeuwse transporteurs.

Provinciale Staten heeft al in 1980 een motie aangenomen waarin een besluit een tunnel aan te leggen wordt geëist van de regering. Het heeft daarna tot 1990 geduurd voor er daadwerkelijk een besluit is genomen. Steeds was het ontbreken van geld een probleem (totale kosten 1,3 miljard euro). Uiteindelijk heeft het Rijk een groot deel van het geld beschikbaar gesteld, maar werd ook afgesproken om de rest via tolheffing op te brengen (naar voorbeeld van de Zeelandbrug). Zonder die afspraak was de tunnel er nooit gekomen en zou ook de Sluiskiltunnel nooit zijn aangelegd. Dat betekent dat via tolheffing een 'hypotheek' moet worden afgelost. Op dit moment nog ongeveer 450 miljoen euro. Volgens de planning is dat uiterlijk in 2033 het geval. Of zoveel eerder als mogelijk, omdat alle opbrengsten worden ingezet voor de afbetaling.

Actiepunt 65

Het CDA Zeeland wil een tolvrije tunnel.

4.5 Westerschelde Ferry

Tegelijk met het openen van de tunnel kwam de ferry in de vaart. Om West-Zeeuws-Vlaanderen te verbinden met Walcheren en vice versa. Speciaal voor scholieren, forenzen en zeker ook voor toeristen. Het CDA Zeeland vindt dat de provincie garant moet staan voor deze veerverbinding: die moet blijven. Op dit moment legt de provincie geld bij: 9 euro per passagier. Dat is overigens bij elke openbaarvervoersverbinding gebruikelijk. Het CDA Zeeland staat voor een blijvende verbinding tussen Vlissingen en Breskens met in beginsel in de spits en in de zomerperiode elk half uur een afvaart.

Actiepunt 66

Het CDA Zeeland wil dat de Westerschelde Ferry blijft.

5. Zeeuws landschap

Zeeland heeft veel mooie natuur en schitterende landschappen. Het CDA Zeeland vindt dit het beschermen meer dan waard. Naast de intrinsieke waarde is natuur van waarde voor inwoners en toeristen. Het CDA Zeeland vindt het daarom belangrijk dat de natuur zoveel mogelijk toegankelijk is – denk bijvoorbeeld aan recreatief medegebruik van dijken – en pleit daarbij voor het ‘ja, tenzij’-principe.

5.1 Natuurbeheer

De afgelopen decennia is er in Zeeland veel nieuwe natuur gecreëerd in het kader van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), inmiddels genaamd Nationaal Natuur Netwerk (NNN). Zeeland loopt voor op andere provincies. Realisering en onderhoud van natuur is gedecentraliseerd van de Rijksoverheid naar de provincies. De provincie heeft daardoor nieuwe verantwoordelijkheden en kan ook keuzes maken.

Het CDA Zeeland vindt dat er in de komende periode geen nieuwe natuur mag komen ten koste van goede landbouwgrond. De in het verleden verworven percelen voor de aanleg van nieuwe natuur kunnen nog wel worden ingericht. Belangrijk daarbij is om nieuwe natuur zodanig aan te leggen, dat schade voor de landbouw beperkt blijft. Als er toch schade is – bijvoorbeeld door ganzen – is volledige compensatie geboden. De Fauna Beheers Eenheid (FBE) moet daartoe voldoende in staat worden gesteld, ook in financieel opzicht. Om in aanmerking te komen voor schadevergoeding moet de provincie geen belemmerende voorwaarde hanteren (zoals het betalen van behandelingskosten en het aanhouden van drempelbedragen per gewas). Het CDA Zeeland ziet bij voorkeur actief beheer van de ganzenpopulatie om schade aan gewassen op voorhand te voorkomen.

Actiepunt 67

Het CDA Zeeland wil graag voldoen aan de ontwikkelingsopgave voor natuur die nog resteert op basis van landelijke afspraken. Dit mag niet ten koste gaan van goede landbouwgrond.

Het in de afgelopen periode vernieuwde agrarisch natuurbeheer willen we blijvend inzetten om te voldoen aan de vergroening die Europees beleid vraagt. Het CDA Zeeland is blij dat de drie terreinbeheerders (Staatsbosbeheer, Zeeuws Landschap en Natuurmonumenten) natuurbeheer goed uitvoeren. Alsmede dat er samenwerking is met andere partijen, zoals agrarische natuurverenigingen, hetgeen efficiënt werken faciliteert. Het CDA Zeeland ziet agrarisch natuurbeheer namelijk als een instrument om de natuur te ontwikkelen en te beschermen. Agrarisch natuurbeheer is niet hét instrument, maar een aanvulling op het bestaande natuurbeheer. Er moet een samenwerking komen met alle belanghebbenden, niet alleen de boeren.

Het CDA Zeeland ziet een fusie tussen de drie terreinbeheerders in Zeeland als een reële optie die ertoe kan leiden dat een groter deel van het budget beschikbaar komt voor natuurbeheer en minder nodig is voor overheadkosten.

Actiepunt 68

Het CDA Zeeland wil het agrarisch natuurbeheer graag verder intensiveren. Nieuwe natuur moet altijd algemeen toegankelijk zijn.

Bedrijven in de buurt van een gebied dat is beschermd door de Natuurbeschermingswet (bijvoorbeeld Natura 2000-gebieden), kunnen bij nieuwbouw of uitbreiding een vergunning nodig hebben. Dit wordt onder andere bepaald door de beheerplannen voor de Natura 2000-gebieden. Het CDA Zeeland vindt dat de beheerplannen de ontwikkeling van bedrijven niet mogen belemmeren.

5.2 Programmatische Aanpak Stikstof (PAS)

De PAS bepaalt de depositie van stikstof op natuurgebieden en daarmee de ontwikkelingsruimte voor bedrijven en havens. Zeeland dreigt 'op slot' te komen door uitstoot van stikstof door anderen, onder andere de Vlaamse industrie en ontwikkelingen in Brabant. Het CDA Zeeland vindt dat de industrie en landbouw geen beperking in hun ontwikkelingsruimte mogen ondervinden. De uitzonderingspositie waarin Zeeland door de 'stikstofimport' verkeert, moet de inzet zijn om de dreigende beperking van de ontwikkelingsruimte tegen te gaan. Een eerste lobby vanuit Zeeland in 2015 is succesvol geweest. Het CDA Zeeland wil die lobby voortzetten om de Zeeuwse belangen op dit punt veilig te stellen.

Actiepunt 69

Het CDA Zeeland staat voor ontwikkelingsruimte voor Zeeuwse bedrijven en pleit voor beperking van maatregelen die uit de PAS voortkomen.

5.3 Zeeuwse Kustvisie

De rust en ruimte die Zeeland heeft, moeten we koesteren. Die maken ons uniek en aantrekkelijk voor toeristen én voor de Zeeuwen zelf, en zijn daarom bescherming waard. Daarom moet de bebouwing langs de kustlijn en in natuurgebieden beperkt blijven. We moeten focussen op kwalitatieve verbetering van de bestaande bebouwing en nieuwe bebouwing zo veel mogelijk inperken. Daarmee sluit het CDA Zeeland zich aan bij de bestaande Zeeuwse Kustvisie. Deze is tot stand gekomen op basis van goed overleg tussen overheden, ondernemers en belangenbehartigers van natuur. De veiligheid van de kustlijn is de verantwoordelijkheid van het waterschap en in het beleid komt de veiligheid altijd op de eerste plaats.

De Zeeuwse Kustvisie heeft in eerste instantie betekenis voor de kuststrook en zal worden opgenomen in het nieuwe omgevingsplan. Daarmee krijgt de visie ook betekenis voor heel Zeeland. Door het aanwijzen van 'hotspots' door gemeenten, blijft ontwikkeling mogelijk. De onderbouwing moet dan via overleg tussen alle stakeholders tot stand komen.

Actiepunt 70

Het CDA Zeeland wil uitvoering van de Zeeuwse Kustvisie. Het omgevingsplan moet

zorgen voor borging. Er zal ook op plekken waar gemeenten dat met argumenten kunnen onderbouwen, ruimte moeten zijn voor ontwikkeling.

De Westerschelde is op de eerste plaats een druk bevaren rivier, met een hoog veiligheidsrisico. Wat het CDA Zeeland betreft, is het gedaan met verder verdiepen. De Schelde kent grenzen. Die verder oprekken gaat in alle gevallen ten koste van Zeeland. Daarnaast pleit het CDA voor onderzoek naar de visserijmogelijkheden op de Westerschelde, met name onder de kuststrook.

Op de Oosterschelde vechten verschillende belangen om voorrang. Het is een prachtig Nationaal Park. Van de natuurwaarden kan iedereen genieten. Het is een gebied waar recreatie plaatsvindt. Vele zeilers en andere watersporters genieten van de ruimte. En al eeuwen vindt er visserij plaats. Via vergunningen gereguleerd en via goede afspraken in convenanten vindt het CDA Zeeland dat juist de visserij een plek moet hebben op de Oosterschelde.

De Grevelingen wordt aangepakt. Na jaren van lobby gaat er een inlaat voor zout water komen. Daarmee zullen de natuurwaarden toenemen en zal ook de visserij profiteren. De provincie Zeeland betaalt hieraan mee. Het CDA Zeeland pleit voor voortdurend onderzoek naar nieuwe mogelijkheden die de betere waterkwaliteit met zich meebrengt.

Het Volkerak-Zoommeer staat op de nominatie de Grevelingen te volgen. In de basis is het voor de waterkwaliteit bittere noodzaak. Tegelijk moet zorgvuldig worden omgegaan met de zoetwatervoorraad (zie paragraaf 3.4). De belangrijkste voorwaarde is dat onomstotelijk vast moet komen te staan dat de zoetwatervoorziening geborgd is. Daarna kan het zoute water worden ingelaten om de waterkwaliteit te verbeteren. Is dit niet het geval, dan zal de Rijksoverheid moeten investeren in doorspoelmogelijkheden, zodat de kwaliteit van het water toeneemt.

6. Zorg

De kwaliteit van de zorg raakt iedereen. Elke Zeeuw heeft vroeg of laat zorg nodig. Zeeland heeft een relatief kleine bevolking van ruim 380.000 inwoners, die verspreid wonen in een relatief dunbevolkt gebied dat doorsneden wordt door grote wateren. Dat zorgt voor langere reistijden. Met dat gegeven onderscheidt Zeeland zich van de rest van Nederland. Zeeuwse zorginstellingen hebben daardoor een extra opgave om kwalitatief goede zorg te kunnen aanbieden die voor iedereen bereikbaar, toegankelijk en betaalbaar blijft. Ook is het personeelstekort bij Zeeuwse zorginstellingen een groeiend probleem.

Het CDA Zeeland vindt het van groot belang dat er in Zeeland een goed aanbod blijft van basiszorg (o.a. huisartsen) in combinatie met een zo breed mogelijke aanbod van andere vormen van zorg, zoals ziekenhuiszorg, ouderenzorg, geestelijke gezondheidszorg, jeugdzorg, zorg voor mensen met een beperking, etc.

Wij vinden het belangrijk dat deze vormen van zorg zoveel mogelijk worden aangeboden door in Zeeland gewortelde zorginstellingen.

Het alternatief is dat in deze tijden van schaalvergroting en fusies nu nog zelfstandige Zeeuwse zorginstellingen overnamekandidaat zijn voor grotere organisaties uit de Randstad, Zuid-Holland of Brabant die in Zeeland een nevenvestiging openhouden. Dat hoeft niet altijd negatief te zijn. Het doel van de samenwerking is om een voldoende kwaliteitsniveau op tweede- en derdelijns zorg te behouden. De overname van het ADRZ ziekenhuis door het Erasmus Medisch Centrum heeft de voordelen daarvan laten zien; een financieel gezondere organisatie die investeringen in de kwaliteit van de zorg mogelijk maken. Daarnaast blijft het ADRZ een zelfstandig ziekenhuis voor de Zeeuwse patiënt.

Het Ziekenhuis ZorgSaam heeft laten zien dat het ook anders kan en dat een ziekenhuis heel goed zelfstandig kan blijven door grens overschrijdende samenwerking aan te gaan met anderen, zoals het Universitair Ziekenhuis Gent. Ook GGZ-instelling Emergis heeft er bewust voor gekozen om de samenwerking te zoeken met andere zorginstellingen binnen en buiten Zeeland om zo een zelfstandige Zeeuwse zorginstelling te blijven.

Zeeuwse zorginstellingen met voldoende autonomie zullen het beste in staat zijn om goed in te spelen op de specifiek Zeeuwse problematiek en belangen en daar zelf de regie over te houden.

Ook is er meer samenwerking nodig binnen de Zeeuwse regio's tussen gemeenten, huisartsen en zorgaanbieders.

Samenwerking en krachtenbundeling tussen Zeeuwse zorgaanbieders is noodzakelijk om diverse redenen:

- kwaliteit van de zorg;
- kosten beheersbaar houden;
- antwoord op afnemende vraag (bijvoorbeeld in sector voor mensen met een beperking);
- Krachtige Zeeland georiënteerde zorginstellingen behouden;
- samenwerken bij het aantrekken en opleiden van voldoende geschoold personeel.

Het CDA Zeeland onderschrijft de richting die de ziekenhuizen hebben gekozen in de samenwerkingen om kwaliteit en betaalbaarheid naar de toekomst toe te kunnen waarborgen. Daarbij blijft een aandachtspunt: de bereikbaarheid van de zorg binnen de

gestelde termijnen. Samenwerking zal in Zeeland altijd nodig blijven gezien de geringe bevolkingsdichtheid en de lange afstanden.

Het zoeken naar verdere verbeteringen in die samenwerkingen ziet het CDA Zeeland als een belangrijke uitdaging voor de komende tijd. Dat is de enige mogelijkheid om kwalitatief voldoende zorg te kunnen bieden in deze provincie. De provincie dient dergelijke samenwerkingsverbanden te stimuleren en waar nodig te faciliteren.

Bij samenwerking en krachtenbundeling door middel van fusies van Zeeuwse zorgaanbieders moet men waken voor monopolistisch gedrag van grotere Zeeuwse zorginstellingen. De zorg is in de aard van de wet een vrije markt maar is het de facto juist helemaal niet. Er zijn veel (overheids)regels en checks & balances. De vrije markt mag er niet toe leiden dat marktpartijen deze vrije markt benutten om de krenten uit de pap halen. Zoals bij beschermd wonen het geval is, waardoor de zwaardere categorie cliënten met ernstiger aandoeningen of een verslavingsachtergrond wellicht in de toekomst in Zeeland niet meer gebruik kunnen maken van beschermd wonen. Het geldt ook voor de ZBC's (zelfstandige behandelcentra) voor cardiologie, dermatologie en reumatologie. Het CDA Zeeland pleit voor betere samenwerking en afstemming tussen ZBC's en ziekenhuizen.

De zorg is voor Zeeland een belangrijke arbeidsmarkt. Zeker met een vergrijzing van de bevolking zal er steeds meer specialistische zorg nodig zijn en tevens eerste lijnszorg en preventie. Daarvoor zijn mensen nodig. Het onderwijs kan inspelen op die toenemende behoefte en het CDA Zeeland wil dat de provincie een ondersteunende rol heeft in deze belangrijke voorziening. Voor de arbeidsmarkt is een goede medische infrastructuur nodig. Mensen kunnen hierin interessant werk vinden.

De Zeeuwse gemeenten hebben een belangrijke rol in de zorg wanneer het gaat om hun taken in het sociaal domein. Zorg dichtbij dient daarbij een belangrijk aandachtspunt te zijn. Gelukkig lijken de Zeeuwse gemeenten steeds meer in staat om, als uitvoerders van de jeugdwet, de inkoop van jeugdzorg als een gezamenlijke uitdaging te zien en geven zij daar ook gevolg aan. Dat is een goede ontwikkeling.

De provincie heeft slechts beperkte bevoegdheden op het gebied van zorg. Maar zij kan wel een belangrijke stimulerende rol spelen waarin zij partijen bij elkaar brengt. Dat heeft zij laten zien met de instelling van de Commissie Toekomstige Zorg Zeeland (CTZZ). In de CTZZ werken de provincie Zeeland, zorgverzekeraar CZ een vertegenwoordiging van de grootste Zeeuwse zorgaanbieders, gemeenten, patiënten en cliënten, met elkaar samen. Met name op het gebied van samenwerking en krachtenbundeling in de geestelijke gezondheidszorg zijn er belangrijke stappen gezet. Inmiddels heet de CTZZ Afstemmingsoverleg Toekomstige Zorg Zeeland (ATZZ). Om de afstemming in de Zeeuwse zorg nog beter te laten functioneren, zouden ook vertegenwoordigers van gemeenten en cliëntenraden actief moeten kunnen deelnemen aan dit overleg.

Actiepunt 71

Het CDA Zeeland vindt dat de provincie de komende jaren haar stimulerende rol met kracht dient voort te zetten, onder andere in commissies als het ATZZ, zodat goede zorg op de juiste plaats beschikbaar is en er ruimte voor preventie is.

Actiepunt 72

Het CDA Zeeland wil dat de provincie de samenwerking tussen zorgaanbieders (binnen en buiten de provincie), gemeenten en verzekeraars stimuleert.

Actiepunt 73

Het CDA Zeeland hecht aan krachtige, zelfstandige Zeeuwse zorgorganisaties die

samenwerken met alle zorgpartijen en die inzetten op gezamenlijke acties/campagnes om meer arbeidskrachten te vinden.

7. Kwaliteit openbaar bestuur

Het CDA Zeeland staat voor een transparante, effectieve en efficiënte overheid. Open en direct communiceren, goed luisteren, daadkrachtig handelen en alleen noodzakelijk overleg, gericht op resultaat horen daarbij.

Bestuurlijke structuurdiscussies duren vaak lang en gaan aan burgers voorbij. Het CDA Zeeland pleit daarom voor een goede samenwerking tussen Zeeuwse overheden. Juist in Zeeland, waar provincie en waterschap dezelfde grenzen kennen en waar de lijnen tussen gemeenten onderling en met de provincie kort zijn. Ook in de nieuwe Omgevingswet zal samenwerking en overleg tussen de overheden het centrale uitgangspunt zijn. Samenwerking zal in netwerkverband gebeuren.

Zeeuwen zijn trots op hun Zeeuwse identiteit. Al zijn er binnen Zeeland zijn soms discussies en zijn de verschillende delen met zichzelf bezig, Zeeuw zijn we allemaal in hart en nieren. Het CDA Zeeland pleit voor krachtige regio's binnen Zeeland, die gezamenlijk maatschappelijke opgaven oppakken. Die samenwerking mag zo ver gaan dat één ambtelijke organisatie meerdere gemeenten dient. Belangrijke voorwaarde is wel dat gemeenten zelf hun taak aan kunnen en onderling goed samenwerken. De provincie heeft tot taak hier op toe te zien en daarin een sturende en stimulerende rol te spelen. Het rapport #Hoedan, dat in opdracht van de provincie in 2018 is opgeleverd, geeft belangrijke handvatten hoe hiermee om te gaan.

Die sterke regio's gezamenlijk moeten een krachtige provincie vormen, op thema's die voor heel Zeeland belangrijk zijn. Zoals energietransitie, klimaatadaptatie, economische groei, goede zorg, werkgelegenheid, enzovoorts. Kortom, de uitvoering van de agenda Balkenende.

Actiepunt 74

Het CDA Zeeland is tegen herindeling, maar verwacht wel goede samenwerking tussen gemeenten, waterschap, regio's en provincie. De uitwerking van het rapport #Hoedan wordt voortvarend ter hand genomen.

7.1 Verbinding met de burens

Die krachtige provincie moet ook in goede verbinding staan met de 'burens'. De regio's om Zeeland hebben allemaal eigen kenmerken, waardoor goede samenwerking mogelijk is, zonder dat de ene samenwerking ten koste gaat van de andere. Zo krijgt de samenwerking met Gent (zowel haven, universiteit als zorg) een boost door de samenwerking in North Sea Port. En wordt er met Brabant samengewerkt in de 'Delta Region', waar het vooral gaat over logistiek, Maintenance en de Biobased Delta.

Bij goed openbaar bestuur hoort ook een goede lobbyorganisatie. Lobbywerk kan niet aan een aantal lobbyisten worden overgelaten, maar is een taak van iedereen die contacten in Den Haag en Brussel heeft. Public Affairs, zoals het dan heet, is erg belangrijk omdat

wetgeving in Den Haag en Brussel gemaakt wordt en geldstromen vaak juist daar vandaan komen.

Actiepunt 75

Het CDA Zeeland vindt dat een goede relatie met onze burens vanzelfsprekend is en wil daarin ook investeren.

7.2 Regionale journalistiek

Het CDA Zeeland vindt onafhankelijke, kwalitatief goede regionale nieuwsvoorzieningen van elementair belang voor het goed functioneren van het openbaar bestuur. Om volwaardig deel te nemen aan de Zeeuwse samenleving is het essentieel voor mensen dat ze weten wat er in hun provincie gebeurt. Voor mensen die minder mobiel zijn, geldt dat nog meer. In Zeeland hebben we hiervoor onder andere de regionale nieuwsvoorziening van Omroep Zeeland. Omroep Zeeland maakt de verbinding met de NOS waar nodig. Het gaat ook samenwerking aan met de Vlaamse omroep AVS. Omroep Zeeland is als regionale omroep de formele rampenzender. Daarmee is ze het medium voor de veiligheidsregio. Het CDA Zeeland is een voorstander van betere samenwerking tussen omroep Zeeland en regionale Zeeuwse omroepen en zenders.

Daarnaast moeten kiezers kunnen volgen hoe de provincie bestuurd wordt, zodat ze betrokken blijven bij de provinciale democratie. De rol en positie in het bestuur van Zeeland van lokale en provinciale politici zijn relatief onbekend; als de regionale journalistiek verder verschaalt, zal dat niet verbeteren. Het CDA Zeeland wil niet dat dat gebeurt.

De positie van verschillende mediabedrijven staat onder druk. Het CDA Zeeland pleit daarom voor samenwerking om de professionele regionale journalistiek te behouden in Zeeland en de Zeeuwse identiteit te versterken. Dat mag echter niet ten koste gaan van de kwaliteit. Het CDA Zeeland is terughoudend wat betreft de inzet van mogelijke (incidentele) provinciale middelen. Indien dat, naast lobby, betrokkenheid, financiële ondersteuning toch nodig blijkt, dan zal de bemoeienis van de provincie met de inhoud van de nieuwsvoorziening zo minimaal mogelijk moeten zijn. Wel kan men altijd zoeken naar hoe de samenwerking met de media het beste vorm te geven om bepaalde beleidsdoelstellingen te realiseren. Bijvoorbeeld de samenwerking rondom Van Zee (programma over wat de zee aan voedsel biedt), fietsen in Zeeland en de samenwerking met de Ondernemer (een uitgave van de Persgroep).

Actiepunt 76

Het CDA Zeeland staat voor goede, onafhankelijke journalistiek in Zeeland.

7.3 Communicatie

Het belang van snel en goed communiceren is groot. Naast de plek die de journalistiek hierin heeft, moet de provincie zelf mee in de vaart der volkeren. Alle mogelijkheden om via sociale media contact te hebben met Zeeuwen, willen wij benutten

Een platform als Jouw Zeeland (jongerenplatform van de provincie, zie www.jouwzeeland.nl) helpt om met (de jongere) doelgroepen in contact te zijn. Daarnaast worden er altijd veel

bijeenkomsten georganiseerd om te spreken over beleid en uitvoering. Belangrijk daarbij is dat niet alleen vaste gesprekspartners aanwezig zijn, maar dat men steeds een poging onderneemt 'de Zeeuw' te bereiken.

Actiepunt 77

Het CDA Zeeland steunt JouwZeeland en wil zoeken naar meer mogelijkheden om doelgroepen structureel te bereiken en te betrekken.

8. Financiën, deelnemingen en grote projecten

De afgelopen jaren hebben de financiën onder druk gestaan. Een forse hersteloperatie was nodig, waar het CDA Zeeland vanuit het oogpunt van rentmeesterschap en degelijk financieel beleid een groot voorstander van was. Dat heeft tot gevolg dat er voor de komende jaren weer wat ruimte is om te investeren in de Zeeuwse samenleving en economie.

Voor de jaren 2019, 2020 en 2021 is een verhoging van de motorrijtuigenbelasting (MRB, de enige belasting die een provincie kan heffen) vastgelegd. Het CDA Zeeland staat voor het niet langer doorzetten van die verhoging. Vanaf 2022 is de MRB weer op het niveau van 2018 vastgesteld (7 opcenten omlaag). Wel wordt de gebruikelijke, jaarlijkse inflatiecorrectie toegepast.

Het CDA Zeeland houdt vast aan het principe dat men, mochten de financiën daar aanleiding toe geven, eerst moet kijken naar mogelijke bezuinigen in de organisatie en pas in tweede instantie naar het terugbrengen van taken. De afgelopen jaren is gebleken dat dit in moeilijke periodes voldoende is om weer aan herstel te werken.

Actief moet er gewerkt worden aan mogelijkheden om geldstromen (vaak subsidies) naar Zeeland te krijgen. Dat betekent dat de provincie goed zicht moet hebben op wat beschikbaar is in Europa en in Den Haag. Goede contacten, een goed netwerk en actieve bestuurders en ambtenaren zijn daarvoor noodzakelijk. Dit in samenwerking met ondernemers en onderwijs. De Economic Board kan hier een belangrijke rol in spelen.

Actiepunt 78

Het CDA Zeeland verhoogt de motorrijtuigenbelasting jaarlijks met enkel een inflatiecorrectie en wil vanaf 2022 de MRB weer terugbrengen naar niveau van 2018.

8.1 Deelnemingen

De provincie Zeeland kent een aantal deelnemingen. Het CDA Zeeland wil deze deelnemingen op een dusdanige afstand plaatsen dat de aandeelhouder alleen de meest belangrijke beslissingen hoeft te nemen. Verder dient de deelneming, via een aandeelhoudersstrategie, en onder toezicht van een Raad van commissarissen, zelfstandig te opereren.

Een aantal deelnemingen op een rij:

- De Westerscheldetunnel (zie paragraaf 4.4);
- Impuls Zeeland (zie hoofdstuk economie);
- North Sea Port (zie hoofdstuk economie);
- Westerschelde ferry (zie paragraaf 4.5);
- PZEM (zie hoofdstuk economie).

Actiepunt 79

Het CDA Zeeland wil dat de provincie haar deelnemingen op afstand houdt, deze stuurt via een aandeelhoudersstrategie en verwacht een maatschappelijk betrokken houding van de deelnemingen.

8.2 Grote projecten

Een aantal uitvoeringszaken wordt opgepakt met een 'groot project'. Dat betekent dat de manier van uitvoeren volgens een vast format wordt gedaan. Een vaste structuur, externe deskundigheid en vaste verantwoordingsmomenten maken dat het zicht op hoe een project verloopt goed is. Provinciale Staten bepalen wanneer iets een groot project is. Zeeland kent de volgende grote projecten:

- Sanering Thermphos
- Aanleg Waterdunen
- Aanleg Sloeweg/Tractaatweg
- Bouw Marinierskazerne in Vlissingen

Actiepunt 80

Het CDA Zeeland is groot voorstander van werken met een structuur van grote projecten en wil deze continueren.

Inhoudelijk kort iets over de projecten:

- Sanering Thermphos. Nadat afspraken zijn gemaakt tussen provincie, Rijk en het Havenbedrijf kwam het project in een rustiger vaarwater. De sanering verloopt inmiddels voorspoedig. Het CDA Zeeland wil achteraf lering trekken uit dit project ter voorkoming van nieuwe problemen, dan wel dat een volgende sanering soepeler gaat verlopen. Sanering van het terrein was pure noodzaak: voor de veiligheid, het milieu en de uitstraling van het havengebied.
- Waterdunen. De aanleg is zo goed als afgerond. Alle betrokken partijen hebben hun verantwoordelijkheid genomen. Waterveiligheid en natuurontwikkeling zijn op een uitstekende manier gecombineerd. De recreatieontwikkeling gaat plaatsvinden, wat een toevoeging is aan de Zeeuws toeristische sector.
- Sloeweg/Tractaatweg. Net voor of na de verkiezingen in 2019 zal dit hele project zijn afgerond (zie inhoudelijk hoofdstuk bereikbaarheid)
- Marinierskazerne. Alle contracten voor de grond zijn getekend. Datgene wat de provincie moest doen, is gebeurd. De discussie die momenteel plaatsvindt, is tussen mariniers en defensie. Het CDA Zeeland gaat uit van een betrouwbare Rijksoverheid en dus van realisatie van de kazerne in Zeeland.